

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Lenka Bařinová

Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí

Diplomová práce

Olomouc 2014

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Měrovicích nad Hanou, dne 30. dubna 2014

podpis autora textu“

Obsah

Úvod.....	5
1. Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí	7
1.1 Pojem.....	7
1.2 Funkce ekonomických nástrojů	9
1.3 Kategorizace ekonomických nástrojů	10
1.4 Jednotlivé druhy ekonomických nástrojů.....	11
1.4.1 Platby k ochraně životního prostředí.....	11
1.4.2 Fondy.....	16
1.4.3 Environmentální pojištění	18
1.4.4 Trhy s obchodovatelnými emisními povolenkami.....	19
1.4.5 Zálohové systémy	21
1.4.6 Výdaje z veřejných rozpočtů	22
1.5 Shrnutí.....	25
2 Poplatky k ochraně životního prostředí.....	27
2.1 Poplatky za znečišťování či jiné poškozování životního prostředí.....	29
2.1.1 Poplatky za znečišťování ovzduší.....	29
2.1.2 Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových.....	30
2.1.3 Poplatky za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních..	33
2.1.4 Poplatky za uložení odpadů.....	35
2.1.5 Poplatky na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků.....	37
2.1.6 Registrační a evidenční poplatky	39
2.2 Uživatelské poplatky.....	40
2.2.1 Poplatek za odebrané množství podzemní vody	40
2.2.2 Platba k úhradě správy vodních toků a správy povodí.....	42
2.2.3 Úhrada z dobývacího prostoru.....	43

2.2.4	Úhrada z vydobytých vyhrazených nerostů	45
2.2.5	Odvod za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu	46
2.2.6	Poplatek za odnětí	48
2.2.7	Odvody za kácení dřevin pro výstavbu	50
2.2.8	Poplatek za komunální odpad	50
2.3	Poplatky za výrobky	54
2.3.1	Poplatek za regulované látky	54
2.4	Shrnutí.....	55
ZÁVĚR	.....	57
	Seznam použitých zdrojů.....	59

Úvod

Jako téma diplomové práce jsem si zvolila „Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí“, jelikož problematika životního prostředí mne zajímá a také proto, že životní prostředí je tématem stále aktuálním.

Zdravé životní prostředí je podmínkou existence člověka. Rozvojem společnosti však dochází k jeho neustálému poškozování. Aby tomu tak nebylo, je třeba životní prostředí chránit.

Politika životního prostředí státu se snaží dosáhnout co nejúčinnějšího naplnění ekologických cílů prostřednictvím jednotlivých nástrojů, které ovlivňují chování subjektů. Vedle ekonomických nástrojů to jsou nástroje administrativní, dobrovolné, informační, organizační a institucionální.

Ekonomické nástroje zasahují do ekonomické situace znečišťovatele a zároveň mu umožňují se rozhodnout, zda jeho chování bude environmentálně prospěšné či nikoliv, což se bude odrážet právě i na jeho ekonomickém postavení.

Cílem práce je poskytnout ucelený přehled jednotlivých druhů ekonomických nástrojů využívaných v České republice s konkrétními příklady, jejich právní úpravu a uvedení funkcí, které má každý ekonomický nástroj naplňovat. Dalším cílem je podrobné poznání právní úpravy poplatkového systému v oblasti ochrany životního prostředí v České republice, její zhodnocení s uvedením požadavků na právní úpravu.

Práce se skládá ze dvou kapitol. První kapitola je zaměřena na obecné vymezení pojmu ekonomické nástroje a jejich funkce. Dále jsou popsány jednotlivé druhy ekonomických nástrojů s uvedením konkrétních příkladů a jejich právní úprava na území České republiky. Jelikož však jde o téma velmi rozsáhlé, není cílem práce podrobný popis každého nástroje, ale základní charakteristika k jejich poznání.

Druhá kapitola se věnuje právní úpravě poplatků k ochraně životního prostředí. V této kapitole jsou poplatky nejdříve vymezeny obecně s uvedením jejich funkcí. Následně je rozdělena na oddíly a to na poplatky za znečišťování životního prostředí, uživatelské poplatky a poplatky za výrobky. Každý oddíl pak obsahuje výčet konkrétních poplatků s jejich podrobnou analýzou a s požadavky na právní úpravu.

Při psaní práce byla využita řada zdrojů. Hlavním zdroj tvoří odborná literatura, doplněna o články v odborných časopisech, judikáty a také příslušné zákony a internetové zdroji.

Jelikož práce popisuje ekonomické nástroje a podrobně se zabývá poplatky k ochraně životního prostředí, byla využita metoda deskriptivní, analytická a metoda dedukce.

1 Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí

1.1 Pojem

Ekonomické nástroje představují prostředek ochrany životního prostředí a řadí se mezi nejvýznamnější a nejefektivnější nástroje politiky životního prostředí.

V širším rozsahu se začaly využívat od 90. let 20. století. Do té doby existovaly pouze některé (např.: poplatky za znečišťování ovzduší, poplatky za vodu atd.).

Ekonomické nástroje jsou opatření finanční povahy, při nichž dochází k akumulaci, alokaci, redistribuci a užití peněžních prostředků.¹ Jejich cílem je, ovlivnit ekonomické chování fyzických a právnických osob poškozující nebo využívající životní prostředí a jeho jednotlivé složky a zlepšit tak kvalitu životního prostředí.

Ekonomické nástroje jsou nástrojem nepřímého působení na chování subjektů. Subjekt má možnost se rozhodnout a buďto poškozovat životní prostředí a zároveň platit za takové poškozování nebo omezit či vyloučit svou činnost poškozující životního prostředí. Jednotlivec by měl být motivován a nemělo by docházet k opačným účinkům.²

Ekonomické nástroje byly zavedeny jako nástroj odstraňující nedostatky administrativních nástrojů, které nebyly schopny zajistit požadovanou ochranu životního prostředí.³ Zároveň jsou ekonomicky efektivnějším nástrojem než administrativní, které patří mezi nákladnější nástroje ochrany.⁴ *Na rozdíl od administrativních nástrojů tedy nepůsobí na základě přímého mocenského přinucení, ale prostřednictvím ekonomické kalkulace.*⁵ Oproti administrativním nástrojům, mají subjekty u ekonomických nástrojů možnost individuálních přístupů k řešení otázek ochrany životního prostředí.⁶

Ne vždy je použití ekonomických nástrojů vhodné. Takovým případem je emise

---

¹ DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 18 s.

² SOLISOVÁ, Veronika. Daně a poplatky jako cesta usměrňování znečištění životního prostředí. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 28 s.

³ DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. 41 s.

⁴ „Tamtéž“ 42 s.

⁵ SOUKOPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 181 s.

⁶ PAVEL, Jan a kol. *Národohospodářské modely dopadů opatření politiky životního prostředí na makroekonomické agregáty v České republice*. Praha: IEEP, 2006. 17 s.

vysoce nebezpečných látek do ovzduší. Zde jsou upřednostňovány administrativně-právní nástroje v podobě zákazu nebo omezení emisí.

K zajištění účinné ochrany je potřeba kombinovat více druhů nástrojů v podobě tzv. „nástrojového mixu“. Mezi efektivní „nástrojový mix“ lze považovat především kombinaci nástrojů administrativních a ekonomických. Příkladem takové kombinace je získání povolení k vypouštění odpadních vod do vod podzemních (za splnění určitých podmínek), které je doplněno o povinnost zaplatit poplatek. Je vhodné tyto dva nástroje doplnit o další nástroje ve formě poskytování informací či vzdělávací činností.

S ekonomickými nástroji souvisí některé důležité principy ochrany životního prostředí. Mezi tyto principy patří především princip **prevence** neboli předcházení negativním dopadům na životním prostředí. Princip **odpovědnost původce** známé také pod názvem „**znečišťovatel platí**“ neboli PPP (Polluter Pays Principle). Ten kdo znečišťuje či poškozuje životní prostředí, musí nést důsledky z toho vyplývající (placení poplatků a daní). Je však nutné zmínit, že ekonomické nástroje nemají povahu sankcí, ale naopak se týkají dovoleného chování subjektů.⁷ Princip se neužije vždy např. u finančních podpor v podobě dotací. Princip **ekonomické stimulace** spočívá na tom, aby ekologické chování bylo zároveň ekonomické a ekonomické chování zároveň ekologické.⁸ Princip **sdílené a diferencované odpovědnosti**, z něhož plyne, že na stavu životního prostředí se podílí nejen státní administrativa, ale i orgány samosprávy, ekonomicky aktivní subjekty či občané.⁹

Ekonomické nástroje mají samozřejmě řadu výhod a nevýhod.

Výhody:

- snižování negativních dopadů na životním prostředí tím, že ovlivňují chování subjektů po stránce ekonomické,
- doplňují nástroje přímé regulace, čímž se zvyšuje efektivita ochrany životního prostředí,
- jsou zdrojem finančních prostředků na ochranu životního prostředí,
- vedou k rozvoji ekologicky vhodnějších technologií,

---

⁷ DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 18 s.

⁸ DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. 52 s.

⁹ RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Úvod do politiky životního prostředí*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Fakulta životního prostředí, 2002. 14 s.

- nevyžadují rozsáhlou kontrolu a vynucování ze strany státních orgánů.¹⁰

Nevýhody:

- ovlivňování cen produktů (hlavně u poplatků),¹¹
- ekonomické nástroje nelze využít v naléhavých rizikových případech, kdy je nebezpečí poškození životního prostředí či lidského zdraví – zde se lépe uplatní nástroje přímé regulace, které jsou rychlejší i účinnější a kdy není možné se spoléhat na dobrovolné rozhodování jednotlivých subjektů.¹²

1.2 Funkce ekonomických nástrojů

Při zavádění jednotlivých ekonomických nástrojů je třeba se vždy zaměřit na jejich funkce, které mají splňovat a na základě kterých byly také do právního řadu začleněny.

Hlavní funkce ekonomických nástrojů:

- **Stimulační funkce** znamená, že ekonomické nástroje podněcují subjekty k ekologickému chování a zároveň k minimalizaci poškození životního prostředí a k omezení spotřeby přírodních zdrojů. Využitím ekologicky prospěšného chování se sníží dopady na jeho ekonomickém postavení. Zároveň nutí k vývoji ekologicky vhodnějších technologií.¹³ Příkladem ekonomického nástroje mající naplňovat funkci stimulační, jsou poplatky za znečišťování životního prostředí, které vzhledem ke své výši vybízejí znečišťovatele k hledání jiných vhodných (ekologicky prospěšnějších) řešení (ekonomické nástroje negativní stimulace), ale patří sem i dotace či zvýhodněné úvěry (ekonomické nástroje pozitivní stimulace).
- **Funkce akumulací** spočívá v akumulaci finančních prostředků a jejich následné využití k ochraně životního prostředí. Příkladem je tvorba rezerv.

Jako další funkce rozeznáváme funkci **kompensační**, jejímž účelem je náhrada

¹⁰ JANČÁŘOVÁ, Ilona. *Ekologická politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 131 s.

¹¹ MEZŘICKÝ, Václav a kol. *Základy ekologické politiky*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 1996. 109 s.

¹² JANČÁŘOVÁ, Ilona. *Ekologická politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 132 s.

¹³ TOŠOVSKÁ, Eva. *Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů, 2004. 36 s.

újm, která vznikla neekologickými aktivitami. Funkce se týká především poplatků, jejichž výše má být odvozena od výše vzniklé újmy.¹⁴ Funkce **fiskální** sledující získávání finančních prostředků do veřejných rozpočtů (státní rozpočet, rozpočty obcí a krajů) avšak na rozdíl od akumulární funkce, u které je dána účelovost (ochrana životního prostředí), v případě fiskální funkce příjemce výnosu rozhoduje o užití získaných finančních prostředků.¹⁵ Typickým příkladem kde se uplatňuje funkce fiskální, jsou daně. Funkce **internalizační** (např. u poplatků) spočívá v začlenění neekologických aktivit subjektu v podobě poškozování životního prostředí nebo využívání přírodních zdrojů do jeho výrobních nákladů. Jde v podstatě o převedení nákladů vzniklé odstraňováním negativních dopadů na životním prostředí do cen výrobků a služeb tzv. internalizace externalit. *Internalizace tedy sleduje cíl, aby původce byl zatížen společenskými dodatečnými náklady své aktivity.*¹⁶ Funkce **zajišťovací** (např. environmentální pojištění) souvisí v zajištění se do budoucna k možné potřebě provést určitá opatření v souvislosti s ochranou životního prostředí.

Každá z výše uvedených funkcí se však neuplatní u jednotlivých ekonomických nástrojů. Je třeba, aby konkrétní ekonomický nástroj naplňoval ty funkce, ke kterým každý takový nástroj směřoval. Pokud tomu tak bude, bude zajištěna efektivnější ochrana životního prostředí směřující k šetrnému využívání přírodních zdrojů a minimalizace poškozování životního prostředí.

1.3 Kategorizace ekonomických nástrojů

Ekonomické nástroje lze členit podle různých hledisek. Dle ekonomických dopadů na určitý subjekt dělíme ekonomické nástroje na nástroje pozitivní a negativní stimulace. U **pozitivní stimulace** má subjekt výhodné ekonomické postavení (v podobě daňových úlev, dotací), které získal využitím ekologických opatření při své činnosti. Naopak v případě neekologického chování jde o nástroj **negativní stimulace** (daně, poplatky). Z toho vyplývá, že ekologické chování je zvýhodňováno a neekologické chování nikoliv.

Ekonomické nástroje lze také třídit na nástroje platební (finanční podpory, daně,

---

¹⁴ DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. 44 s.

¹⁵ DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 22 s.

¹⁶ JÍLKOVÁ, Jiřina. *Daně, dotace a obchodovatelná povolení - nástroje ochrany ovzduší a klimatu*. Praha: IREAS, 2003. 32 s.

poplatky, dotace, úvěry), nástroje využívající mechanismus volného trhu (trhy s obchodovatelnými emisními povoleními) a nástroje zajišťovací (finanční rezervy, pojištění).¹⁷

Dalším typem dělení je podle jednotlivých složek životního prostředí na ekonomické nástroje ochrany ovzduší, vod, zemědělského půdního fondu, atd.

Dle formy lze dělit ekonomické nástroje takto:

- platby k ochraně životního prostředí:
  - daně a daňové úlevy,
  - poplatky,
  - cla,
  - cenové úhrady,
- fondy:
  - státní a jiné veřejné fondy,
  - finanční rezervy, finanční jistoty,
  - tzv. zelené investiční fondy,
- environmentální pojištění,
- trhy s obchodovatelnými emisními povoleními,
- zálohové systémy,
- výdaje z veřejných rozpočtů:
  - přímé výdaje na opatření k ochraně životního prostředí,
  - finanční podpory (dotace, úvěry, záruky).¹⁸

1.4 Jednotlivé druhy ekonomických nástrojů

1.4.1 Platby k ochraně životního prostředí

Platby patří mezi běžně využívané ekonomické nástroje. Dochází u nich zpoplatnění činností ať už v podobě znečišťování životního prostředí nebo čerpání přírodních zdrojů. Platby mají plnit nejen funkci stimulační, ale i funkci akumulaci či fiskální (dle toho, zda jsou vybírány účelově), internalizační a kompenzační.

---

¹⁷ DIENSTBIER, Filip. Efektivita práva a ekonomického nástroje ochrany životního prostředí. *České právo životního prostředí*, 2004, č. 14, 14 s.

¹⁸ DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 24 s.

Poplatky k ochraně životního prostředí

Poplatky jsou ekonomickým nástrojem ochrany životního prostředí, které je povinen platit ten, kdo zasahuje do životního prostředí například v podobě poškozování životního prostředí či využívání přírodních zdrojů. Jelikož je to jeden z nejvýznamnějších ekonomických nástrojů, je jim věnována samostatná kapitola.

Daně a daňové úlevy

Daň je platební povinnost, stanovená zákonem k získání příjmů pro úhradu celospolečenských potřeb, aniž by bylo poskytnuto ekvivalentní protiplnění.¹⁹

Kromě neekvivalentnosti je typickým znakem daní jejich nenávratnost, jelikož slouží k zajišťování jakýchkoliv veřejných potřeb. Daně jsou příjmem veřejných rozpočtů.

Environmentální daně se staly součástí daňové soustavy České republiky v rámci daňové reformy v roce 2008, především z důvodu implementace Směrnici 2003/96/ES, která uvádí v soulad minimální sazby energie a elektřiny s evropskými sazbami a jsou upraveny zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Environmentální daně jsou daně související s životním prostředím a jeho ochranou. Z hlediska fiskálního patří do spotřebních daní.²⁰

Ve vztahu k funkcím ekonomických nástrojů mají environmentální daně plnit především funkci fiskální, jako zdroj finančních prostředků a stimulační, regulující chování jednotlivých subjektů.

Environmentální daně se promítají také do výrobních nákladů ekonomických subjektů, což se odráží i na ceně výrobků a služeb, tímto environmentální daně naplňují i funkci internalizační. Kompenzační funkce u této skupiny ekonomických nástrojů není naplňována, jelikož daně se vyznačují svojí nenávratností. Přesto by výnosy z environmentálních daní měly být využívány opět k ochraně životního prostředí.

Na rozdíl od daňových úlev, působí daně na subjekty negativně, jelikož jsou při neekologickém chování ekonomicky zatěžovány.

Mezi environmentální daně patří:

---

¹⁹ BAKEŠ, Milan a kol. *Finanční právo*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012. 154 s.

²⁰ TOŠOVSKÁ, Eva a kol. *Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí*. Praha: C.H.Beck, 2010. 102 s.

- daň ze zemního plynu a některých dalších plynů,
- daň z elektřiny,
- daň z pevných plynů.

Daň ze zemního plynu a některých dalších plynů, jejímž předmětem jsou zemní plyn, svítiplyn, propylen atd., určeny k prodeji či používání při výrobě tepla, pro pohon motorů, při stavbách či jiným konkrétně vymezeným činnostem.

Plátcí daně jsou dodavatelé, dodávající plyn konečnému spotřebiteli, provozovatel distribuční soustavy, přepravní soustavy a podzemního zásobníku plynu, fyzické a právnické osoby, které použily plyn zdaněný nižší sazbou daně k účelu, kterému odpovídá vyšší sazba, fyzická a právnická osoba, která použila plyn osvobozený od daně k jiným účelům, než kterých se osvobození od daně týká či spotřebovala nezdaněný plyn, s výjimkou plynu osvobozeného od daně. Poplatníkem je konečný spotřebitel, což se týká i daně z elektřiny a daně z pevných paliv.²¹

Povinnost daň přiznat a zaplatit vzniká dodáním plynu konečnému spotřebiteli na daňovém území či jeho spotřebou.

Daň z elektřiny - předmětem daně je elektřina uvedená pod kódem nomenklatury 2716. Plátcí daně jsou: dodavatel, který dodal elektřinu konečnému spotřebiteli, provozovatel distribuční soustavy a přenosové soustavy, fyzické a právnické osoby, které užily elektřinu osvobozenou od daně k jiným účelům, než na které se osvobození vztahuje či spotřebovaly nezdaněnou elektřinu, mimo elektřiny osvobozené od daně.

Povinnost daň přiznat a zaplatit vzniká dnem dodání elektřiny konečnému spotřebiteli na daňové území, spotřebou nezdaněné elektřiny či osvobozené, k jiným účelům, než kterých se týká osvobození od daně.

Předmětem **daně z pevných paliv** je černé uhlí, brikety a produkty z černého uhlí pod kódem nomenklatury 2701 aj. používané pro výrobu tepla.

Plátcem daně je dodavatel dodávající pevná paliva konečnému spotřebiteli, fyzické a právnické osoby, které použily pevná paliva osvobozená od daně k jiným účelům, než na které se osvobození vztahuje nebo spotřebovaly nezdaněná pevná paliva, kromě pevných paliv osvobozených od daně.

Povinnost daň přiznat a zaplatit vzniká dodáním konečnému spotřebiteli na

---

²¹ RADVAN, Michal. Ekologické daně. *Právní rozhledy*, 2008, č. 14, 606 s.

daňové území, spotřebou pevných paliv osvobozených od daně, pokud byly užity k jiným účelům, než kterých se osvobození od daně týká nebo spotřebou nezdaněných paliv.

U všech výše uvedených environmentálních daní vykonává správu příslušný správce daně a výnosy z daní jsou příjmem státního rozpočtu. Zdaňovací období environmentálních daní je kalendářní měsíc.

Vedle environmentálních daní přispívají k ochraně životního prostředí i další daně, které jsou součástí daňové soustavy České republiky:

Spotřební daň vztahující se na spotřebu příslušného okruhu výrobků spotřebního charakteru. V oblasti ochrany životního prostředí to je daň z minerálních olejů, jejichž předmětem jsou minerální oleje pro pohon motorů či výrobu tepla. Sazby jsou určeny dle druhu minerálního oleje.

Silniční daň, která zdaňuje používání silničních motorových vozidel a jejich přípojná vozidla. Předmětem jsou pouze vozidla užívaná k podnikání či v souvislosti s podnikáním.

Sazby daně jsou stanoveny dle objemu motoru a počtu náprav. U vozidel, která byla v České republice nebo v zahraničí registrována poprvé do konce roku 1989, se sazba daně zvyšuje od 25 %.

Daňové úlevy se týkají daňových povinností a spočívají v úplném či částečném prominutí daní, podmíněné určitými činnostmi. Daňové úlevy jsou pozitivním stimulem vedoucí subjekty k ekologickému chování.

Jejich nejdůležitější funkcí je funkce stimulační, protože podporují jednotlivce, aby vyvíjeli činnost prospěšnou pro životní prostředí, což se odráží na jejich ekonomickém postavení.

V rámci daňové soustavy jde o tyto daňové úlevy:

- snížená sazba u daně z přidané hodnoty v případě:
  - odvádění a čištění odpadních vod včetně ostatních služeb související s těmito činnostmi aj.²²
- osvobození od daně z nemovitých věcí:
  - u staveb a pozemků sloužících ke zlepšení stavu životního prostředí (pozemky a stavby nebo jednotky sloužící výlučně pro čistírny odpadních

---

²² Příloha č. 2 k zákonu č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.

vody, pro třídění a sběr odpadů, pro zneškodňování odpadů aj).²³

- vynětí z předmětu daně z pozemku týkající se:
  - pozemků lesních, na nichž se nacházejí ochranné lesy a lesy zvláštního určení,
  - pozemků, které jsou vodní plochou kromě rybníků sloužících k intenzivnímu a průmyslovému chovu ryb,²⁴
    - osvobození od spotřební daně:
  - využití alternativních pohonných hmot jako např. bioplyn,²⁵
    - osvobození od silniční daně
  - u vozidel mající elektrický či hybridní pohon.²⁶

Clo

Clo je povinná dávka vybírána v přímé souvislosti s přechodem zboží přes státní hranice od osob, které zboží dovážejí či vyvážejí a od osob, pro které je zboží dováženo a vyváženo.²⁷ Hlavní funkcí cel je funkce fiskální doplněnou o funkci stimulační a internalizační. V souvislosti s existencí celní unie v rámci Evropské unie byly celní poplatky odstraněny a vznikl společný celní sazebník vůči nečlenským státům. Jejich využití v oblasti ochrany životního prostředí proto již není tolik významné.

Cenové úhrady

Cenové úhrady jsou soukromoprávní platby mající podobu úhrady ceny za určité zboží či služby, které je nutné odlišovat od plateb veřejného charakteru (daně, poplatky) i přesto, že jsou tyto platby zakotveny v právních předpisech.²⁸ Nejvíce se uplatňují při využívání přírodních zdrojů či veřejných zařízení a služeb (čistírny odpadních vod, systém nakládání s komunálním odpadem).²⁹ Jejich hlavní funkce jsou funkce motivační doplněnou o internalizační a akumulační funkci, kdy jsou získané prostředky často využívány alespoň k částečné úhradě nákladů.

---

²³ § 4 odst. 1 písm. h) j) a k) a § 9 odst. 1 písm. i) m) a r) zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí

²⁴ § 2 písm. b) a c), zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí

²⁵ § 49, zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních

²⁶ § 3, zákona č. 16/1993 Sb., o dani silniční.

²⁷ BAKEŠ, Milan. *Teoretické otázky finančního práva*. Praha: Univerzita Karlova, 1979. 102 s.

²⁸ DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 34 s.

²⁹ „Tamtéž“ 35 s.

Příkladem cenové úhrady je úhrada za shromažďování, sběr, přepravu, třídění, využívání a odstraňování odpadů od fyzických osob na základě smlouvy dle § 17 odst. 5 zákona o odpadech.

1.4.2 Fondy

Fond je možné popsat jako samostatnou právnickou osobu, jejíž právní subjektivita je vázána na existenci určitého majetku.³⁰ Fondy jsou založeny na účelovém financování.³¹ Fondy zajišťují finanční prostředky k budoucímu financování výdajů do oblasti životního prostředí. Proto hlavní funkcí je funkce akumulární neboli soustřeďování finančních prostředků a jejich následné využití v oblasti ochrany životního prostředí.

Státní a jiné veřejné fondy

Státní fondy jsou zřizovány zákonem jako právnické osoby k finančnímu zajištění stanovených úkolů. Zákon stanoví jejich účel, zdroje a jejich následné užití.

Mezi příjmy státních fondů patří daňové výnosy, poplatky, pokuty a jiné finanční postihy popřípadě příjmy z fondů EU.

Nejvýznamnější roli zde hraje Státní fond životního prostředí. Byl zřízen zákonem č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí, který také upravuje jeho činnost. SFŽP je speciálně zaměřená instituce, která je významným zdrojem, podporující realizaci opatření k ochraně a zlepšování životního prostředí.³² Podle zákona o SFŽP tvoří příjmy státního fondu poplatky, pokuty, dotace ze státního rozpočtu, podíly na výnosu daní, příspěvky od fyzických či právnických osob atd.

Prostředky SFŽP poskytuje na podporu investičních či neinvestičních akcí právnických a fyzických osob v souvislosti se zlepšováním stavu životního prostředí, podpora činností ve vztahu k ekologickým funkcím vodních toků a vodních ploch, atd. Podpory mají podobu dotací, subvencí, půjček, převzetí závazků a další pomoc, na které není právní nárok.

Mezi jiné veřejné fondy je možné zmínit krajský Fond ochrany vod, jehož účelem je finančně podporovat výstavbu a obnovu vodohospodářské infrastruktury (budování či obnovení kanalizací a čistíren odpadních vod či vodovodů).

³⁰ BAKEŠ, Milan a kol. *Finanční právo*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012. 130 s

³¹ „Tamtéž“ 118 s.

³² *Státní fond životního prostředí České republiky* [online]. [cit. 22. Listopadu 2012]. Dostupné na <<https://www.sfzp.cz/sekce/92/statni-fond-zivotniho-prostredi-cr/>>

Finanční rezervy a finanční jistiny

Finanční rezervy a finanční jistiny spočívají v akumulaci finančních prostředků do budoucna při aktivitách k odstraňování dopadů na životním prostředí. Rozdíl mezi těmito dvěma zajišťovacími fondy je v tom, zda realizace opatření k ochraně životního prostředí je jistá (finanční rezervy) nebo pouze možná, kdy mohou a nemusí nastat (finanční jistiny).³³

Právní úprava těchto fondů má však velký nedostatek, jelikož nedochází k přizpůsobování právní úpravy ke stále se zvyšujícím cenám, které se odrážejí v nákladech i odstraňování dopadů na životním prostředí a v důsledku toho pak může vzniknout riziko nedostatku finančních prostředků na tyto aktivity.³⁴ Pro finanční rezervy a finanční jistiny je charakteristické, že jde o akumulaci finančních prostředků ze soukromých zdrojů na rozdíl od Státního fondu životního prostředí.

Konkrétním příkladem finanční rezervy stanovuje zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů podle § 49 - § 52 pro rekultivaci a asanaci skládek. Finanční rezervu je povinen vytvářet provozovatel skládky na rekultivaci, zajištění péče o skládku a asanaci po ukončení provozu skládky a které se zahrnují do nákladů provozovatele skládky. Finanční prostředky musí ukládat na zvláštní účet pro každou skládku, na kterou je vydáno rozhodnutí.

Výše finančních rezerv činí 100 Kč/1 tunu uloženého nebezpečného odpadu či komunálního odpadu s výjimkou azbestu a 35 Kč/1 tunu u ostatního odpadu, odpadu z azbestu, odpadu ukládaného jako technologický materiál.

Čerpat finanční prostředky může provozovatel pouze se souhlasem krajského úřadu. Doba trvání a podmínky péče o skládku po uzavření provozu jsou stanoveny individuálně, pro každou skládku zvlášť krajským úřadem. Lhůta musí být minimálně 30 let.

Povinnost vytvářet finanční rezervy upravuje také zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) v § 31 odst.6, v souvislosti s dobýváním výhradních ložisek a následnou sanací všech pozemků dotčených těžbou. § 37a téhož zákona stanovuje povinnost vytvořit finanční rezervy k vypořádání důlních škod.

---

³³ DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 39 s.

³⁴ PEKÁREK, Milan. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 10 s.

Příkladem **finanční jistoty** je složení finanční záruky při přeshraniční přepravě odpadů dle § 57 zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech, která musí být schopna pokrýt náklady nucené zpáteční přepravy a odstranění nebo využití odpadů. Jestliže byl odpad odstraněn či využit v souladu s oznámením přepravy, je záruka vrácena.

Zelené investiční fondy

Investiční fondy jsou fondy založené na kolektivním investování.³⁵ Zelené investiční fondy se objevují i v České republice například Fond živé planety zaměřující se na takové oblasti jako je ochrana klimatu, recyklace či alternativní zdroje energie.

1.4.3 Environmentální pojištění

Environmentální pojištění spočívá v přenesení možného rizika za škody na životním prostředí z jednotlivých subjektů na pojišťovny a je určeno zejména pro oblasti, kde existuje vysoká možnost vzniku škod na životním prostředí (nakládání s odpady, nebezpečnými látkami, oblast jaderné energie).³⁶ Z hlediska environmentálního pojištění platí, že čím větší riziko z určité činnosti hrozí ve spojitosti s životním prostředím, tím je důležitější zajistit zdroje ke krytí výdajů na odstraňování dopadů na životním prostředí.³⁷

Význam environmentálního pojištění je v zajištění finančních prostředků ke krytí nákladů vzniklé v důsledku nepříznivých událostí, mající dopady na životním prostředí.

Povinnost sjednat pojištění z odpovědnosti za škodu v podobě ztráty nebo újmy na životním prostředí, stanoví např. zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) v § 36, která se vztahuje na držitele povolení k provozu jaderného záření či jiné činnosti spojené s užíváním jaderného zařízení a povolení k přepravě jaderného materiálu. Dále pak zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech v § 48a písm.a) o povinnosti provozovatele skládky před zahájením první fáze provozu skládky či její části, sjednat pojištění odpovědnosti za škodu na životním prostředí a zdraví lidí, která by mohla vzniknout provozem skládky

---

³⁵ § 92 odst.1, zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech.

³⁶ JANČÁŘOVÁ, Ilona. *Ekologická politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 130 s.

³⁷ PRŮCHOVÁ, Ivana. Pojištění a životní prostředí. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 102 s.

a za škodu, vzniklou z důvodu ukončení provozu během první fáze skládky. Povinnost sjednat environmentální pojištění upravují i další zákony (zákon o prevenci závažných havárií nebo zákon o předcházení ekologické újmě).

Vedle povinného pojištění je možné využít i pojištění majetku ve spojitosti s životním prostředím. Pojištění se dotýká těch složek životního prostředí, které mají majetkovou povahu.³⁸ Takovými složkami mohou být např. půda, zvířata atd.

Z významu environmentálních daní vyplývá, že se zde uplatňuje funkce akumulační a zajišťovací. Dále pak i funkce internalizační, tzv. internalizace externalit, záležející v tom, že podniky přijímají vhodná opatření eliminující rizika ekologických havárií.³⁹

Výhodou environmentálního pojištění je náhrada újmě na životním prostředí, vzniklé následkem rizikové činnosti. Nevýhodou tohoto pojištění je, mnohdy obtížné určení konkrétního původce vzniklé škody a proto také environmentální pojištění nabízí jen některé pojišťovny.⁴⁰

1.4.4 Trhy s obchodovatelnými emisními povolenkami

V literatuře se jako ekonomický nástroj uvádí „obchodovatelná emisní povolení“. Takové označení pro ekonomický nástroj není přesný, jelikož povolení je jednostranný autoritativní úkon správního orgánu zakládající právo konkrétního subjektu vykonávat určitou činnost a tudíž má podobu administrativního nástroje. Vhodnější je tedy použití termínu „trhy s obchodovatelnými emisními povolenkami“.⁴¹

Pro obchodování s emisními povolenkami nejde o obchodování s povolením v podobě správního aktu, ale o obchodování se subjektivními veřejnými právy a povinnostmi, vyplývající z tohoto povolení nebo zákona.⁴²

Trhy s obchodovatelnými emisními povolenkami se využívají v oblasti

---

³⁸ PRŮCHOVÁ, Ivana. Pojištění a životní prostředí. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 107 s.

³⁹ RITSCHLOVÁ, Iva a kol. *Úvod do politiky životního prostředí*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Fakulta životního prostředí, 2002. 64 s.

⁴⁰ RITSCHLOVÁ, Iva a kol. *Politika životního prostředí: vybrané kapitoly*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006. 43 s.

⁴¹ DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 46 s.

⁴² DIENSTBIER, Filip. Trhy s obchodovatelnými kvótami a limity. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 66 s.

usměrňování skleníkových plynů. Účelem je omezit hladinu emisí v určité oblasti.⁴³

Princip je založen na tzv. prodeji emisních práv. Tento ekonomický nástroj spočívá v tom, že je stanoveno přípustné množství emisí znečišťujících látek pro určitou oblast na základě hygienických norem a nejvyšší možné koncentrace znečišťujících látek. Stát pak emise rozdělí na jednotlivá emisní povolení mezi podniky dle daných zásad v dané oblasti a následně lze tato emisní povolení kupovat a prodávat v rámci soukromého sektoru. Mezi podniky tento ekonomický nástroj funguje tak, že jeden podnik svým způsobem výroby na stanovenou hranici vypouštěných látek nedosahuje. Na druhé straně je podnik, který provádí takový druh výroby, který znečišťuje životní prostředí nad jemu stanovenou hranici. Následně může nastat to, že druhý podnik odkoupí emisní povolení od prvního podniku v takové výši, která odpovídá jeho množství znečišťování, čímž může překročit svůj limit znečištění, aniž by musel zavádět opatření ke snížení emisí v podobě nových technologií.

Koncepce emisních povolenek je upravena zákonem č. 383/2012 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. Zákon zavedl místo bezplatného přidělování emisních povolenek, nákup povolenek v dražbě.

Výnosy z dražeb jsou příjmem státního rozpočtu. Alespoň 50 % příjmů z dražeb musí být použito ke snižování emisí skleníkových plynů, na podporu výzkumu a vědy v oblasti efektivního nakládání se zdroji atd. Do roku 2015 tento účel uskutečňují Ministerstvo průmyslu a obchodu společně se Státním fondem životního prostředí

Pro správné fungování tohoto systému musí být splněny určité podmínky. Především je třeba stanovit druh znečištění, určit množství emisí pro určitou oblast, vypracovat způsob přidělování povolení a konkretizovat pravidla pro obchodování s povoleními.⁴⁴

Trhy s obchodovatelnými emisními povoleními se od poplatků a daní odlišují. U obchodovatelných emisních povolení jde o tržní vztahy mezi znečišťovateli.⁴⁵ Stát vydá emisní povolení, která rozdělí mezi podniky a ty pak mezi sebou obchodují.

---

⁴³ TOŠOVSKÁ, Eva a kol. *Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí*. Praha: C.H.Beck, 2010. 110 s.

⁴⁴ MOLDAN, Bedřich a kol. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice*. Praha: Karolinum, 1997, 64 s.

⁴⁵ „Tamtéž“ 64 s.

Kdežto daně a poplatky jsou průběžně vybírány do státního rozpočtu a mimorozpočtových fondů.

Zpravidla by měly být využívány v těch oblastech, kde je nezbytné snížit množství vypouštěných látek.⁴⁶

Tento druh ekonomického nástroje má naplňovat zejména funkci stimulační a akumulaciční či fiskální (dle výše uvedeného využití příjmů z tohoto ekonomického nástroje) a internalizační, jelikož obchodování s emisními povolenkami se promítá i do výrobních nákladů.

1.4.5 Zálohové systémy

Zálohové systémy zajišťují návratnost určitých obalů nebo výrobků po jejich využití, čímž se snižuje množství odpadu a také riziko škodlivého působení nebezpečných látek na životní prostředí a obyvatelstvo.⁴⁷ Tato skupina ekonomických nástrojů zahrnuje zálohování obalů a lahví.

Zálohový systém je založen na principu, kdy se k ceně zboží platí přírážka a pokud spotřebitel koupené zboží po upotřebení vrátí, je spotřebiteli tato přírážka vrácena.

Systém má působit motivačně, jelikož se zpět vrací přírážka, která byla zaplácena, což vede spotřebitele k navrácení vybraných výrobků nebo obalů (funkce stimulační). Zároveň jsou získávány finanční prostředky k likvidaci a recyklaci obalů a výrobků, pokud přírážka nebyla vyplacena, což nastane, pokud nedojde k navrácení určitého výrobky nebo obalu (funkce akumulaciční).

Výše zálohy, která je součástí ceny za vybrané zboží by měla být úměrná tomu, aby zajistila dostatečné množství finančních prostředků a zároveň motivovala spotřebitele a nikoliv odrazovala od nákupu zboží zatíženého takovou přírážkou.

Pro efektivitu zálohových systémů musí být využity vedle ekonomického nástroje i další nástroje ochrany životního prostředí v podobě ekologického vzdělávání a výchovy společnosti.⁴⁸

Výhodou tohoto systému je možnost opětovného využití daného produktu na

---

⁴⁶ MEZŘICKÝ, Václav a kol. *Základy ekologické politiky*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 1996. 111 s.

⁴⁷ RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Politika životního prostředí: vybrané kapitoly*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2006. 41 s.

⁴⁸ KNÁPEK, Jaroslav, GEUSS, Erik. *Životní prostředí a ekonomika*. Praha: České vysoké učení technické, 2000. 229 s.

základě recyklace a motivace subjektů k ekologickému chování.⁴⁹ Naopak nevýhodou je, že pokud nebude tento systém dobře vytvořen, může vzniknout nebezpečí, že pro likvidaci a recyklaci nebude dostatek finančních zdrojů, což povede k následné potřebě čerpat prostředky z veřejných rozpočtů.⁵⁰

Příkladem je zákon č. 477/2001 Sb., o obalech a o změně některých zákonů, jehož cílem je předcházet vzniku odpadů a vymezit postupy pro snižování množství a škodlivosti odpadu z obalů a opětovné využití obalů.

1.4.6 Výdaje z veřejných rozpočtů

Výdaje z veřejných rozpočtů jsou dalším ekonomickým nástrojem ochrany životního prostředí, který vede znečišťovatele k využívání ekologicky vhodnějších technologií nebo k odstraňování starých ekologických zátěží. Proto se zde uplatňuje funkce stimulační a kompenzační.

Výdaje z veřejných rozpočtů (státního rozpočtu, rozpočtů obcí a krajů, účelových fondů) je nutné dělit na přímé výdaje veřejného sektoru a finanční podpory, jež jsou zdrojem finančních prostředků z veřejných rozpočtů zejména pro soukromé subjekty, které je následně využívají k financování vlastních opatření k ochraně životního prostředí.⁵¹

U tohoto druhu ekonomického nástroje se neuplatňuje princip „znečišťovatel platí“, který je typický pro ekonomické nástroje ochrany životního prostředí. Náklady na odstranění negativních dopadů na životní prostředí nenese znečišťovatel, ale jsou hrazeny z jiných zdrojů.

Přímé výdaje

Přímé výdaje jsou neméně důležitým ekonomickým nástrojem a spočívají v přímém poskytování finančních prostředků z veřejných rozpočtů.

Příkladem je financování ekologických projektů týkající se odstraňování starých ekologických zátěží (např. u starých důlních děl dle horního zákona).

---

⁴⁹ MOLDAN, Bedřich a kol. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice*. Praha: Karolinum, 1997. 66 s.

⁵⁰ MOLDAN, Bedřich a kol. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice*. Praha: Karolinum, 1997. 66 s.

⁵¹ DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 52 s.

Finanční podpory

Do této skupiny výdajů z veřejných rozpočtů patří:

- dotace, subvence, granty, dary,
- úvěry a půjčky,
- poskytnuté záruky.

Výše uvedené finanční podpory jsou poskytovány z veřejných rozpočtů: Státní fond životního prostředí, státní rozpočet, rozpočty obcí a krajů (ty se podílejí na financování ochrany životního prostředí na jejich území). Finanční podpory k ochraně životního prostředí však mohou poskytovat také banky (v podobě úvěrů pro ochranu životního prostředí) nebo fyzické a právnické osoby, které si mohou odečíst od daní z příjmu část hodnoty darů, poskytnuté obcím nebo právnickým osobám k ekologickým účelům.

Podpory z veřejných rozpočtů vedou znečišťovatele k přijetí ekologických opatření, sloužící k odstraňování zdrojů znečištění z minulosti (staré zátěže), přispívají ke zlepšování životního prostředí v místech, která jsou ekologicky nejvíce postižená a umožňují řešit nejnaléhavější problémy.⁵²

Výhody finančních podpor:

- finanční podpory jsou poskytovány rychle a účinek se objevuje většinou v krátké době,
- poskytnuté finance musí být využity ke stanovenému účelu týkající se ochrany životního prostředí, čímž se podporuje uskutečňování konkrétních potřebných opatření,⁵³

Negativními stránkami finančních podpor je jejich administrativní náročnost a nižší efektivnost.⁵⁴

Velmi často jsou využívány **dotace**. *Dotací se rozumí peněžní prostředky státního rozpočtu, státních finančních aktiv nebo Národního fondu, poskytnuté právnickým nebo fyzickým osobám na stanovený účel.*⁵⁵ Mohou být poskytovány ze státního rozpočtu, státních účelových fondů a zahraničních zdrojů na základě

---

⁵² RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Úvod do politiky životního prostředí*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Fakulta životního prostředí, 2002. 30 s.

⁵³ RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Politika životního prostředí: vybrané kapitoly*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2006. 40 s.

⁵⁴ RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Politika životního prostředí: vybrané kapitoly*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2006. 40 s.

⁵⁵ BAKEŠ, Milan a kol. *Finanční právo*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012. 114 s.

výběrových řízení či rozhodnutí příslušných orgánů. U dotací je vždy stanoven jejich účel. *Dotace jsou poskytovány v rámci vyhlášených národních programů.*⁵⁶

Půjčky, často poskytované v podobě zvýhodněných půjček či **dary** nejčastěji v podobě peněžních darů.

Subvence jsou přísně účelové dotace.⁵⁷ Jejich význam spočívá ve finanční pomoci s přesným účelem použití. Subvence jsou stejně jako dotace poskytovány ze státního rozpočtu, státních účelových fondů, zahraničních zdrojů atd., po provedeném výběrovém řízení nebo po rozhodnutí příslušných orgánů. *Subvence, coby příspěvky státu, fungují jako úplata za to, že znečišťující látky nebudou vypouštěny do životního prostředí.*⁵⁸

Granty jsou využívány z tuzemských nebo zahraničních zdrojů především na ekologicky zaměřené vědeckovýzkumné a výchovné projekty.⁵⁹

Úvěry na investiční akce v oblasti ochrany životního prostředí se poskytují v podobě zvýhodněných úvěrů, s možností úhrady úroků od jiného zdroje, než subjektu, který úvěr získal (např. z místního rozpočtu), úvěry s nižší úrokovou sazbou nebo s delší dobou.⁶⁰

Záruky neboli garance v podobě státních záruk a záruk Státního fondu životního prostředí. Tyto státní záruky jsou využívány při poskytování úvěrů.

Poskytované finanční prostředky jsou stimulem k využívání takových aktivit, které vedou k ochraně životního prostředí.⁶¹

Příkladem výdajů z veřejných rozpočtů, které poskytuje Státní fond životního prostředí v podobě dotací:

- Program ochrany ozónové vrstvy Země – cílem je postupné omezování výroby a spotřeby látek na bázi halogenových uhlovodíků (freonů), látek za poškozování vrstvy ozónu ve stratosféře.
- Program na podporu systému pro nakládání s autovraky – slouží k podpoře systému nakládání s vybranými autovraky prostřednictvím sítě schválených

⁵⁶ SOUKOPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 114 s.

⁵⁷ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance: teorie a praxe*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 224 s.

⁵⁸ JANČÁŘOVÁ, Ilona. *Ekologická politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 127 s.

⁵⁹ ŠAUER, Petr. *Úvod do ekonomiky životního prostředí*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1997. 90 s.

⁶⁰ MEZŘICKÝ, Václav a kol. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha: Portál, 2005. 134 s.

⁶¹ RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Dopad poplatků za znečišťování životního prostředí na konkurenceschopnost podniků*. Praha: CENIA, 2008. 20 s.

zpracovatelských zařízení s přednostním materiálovým či opětovným využitím a zabezpečením odstranění nevyužitelných zbytků a dále k podpoře dalšího využití odpadů vznikající při likvidaci autovlaků.

Dalším příkladem je například úhrada výdajů na opatření ve veřejném zájmu poskytnuté státem pro obnovu vodních děl a koryt vodních toků, zřizování, obnovu a provoz vodních děl a zařízení k ochraně před povodněmi a suchem aj., pokud jsou poskytovány vlastníkům vodních děl či jiným fyzickým a právnickým osobám, na které není právní nárok dle § 102 vodního zákona.

1.5 Shrnutí

Ekonomické nástroje hrají v oblasti ochrany životního prostředí důležitou roli. Tím, že ovlivňují ekonomické postavení jednotlivých subjektů, motivují znečišťovatele k environmentálně vhodnému chování. Zároveň jsou zdrojem finančních prostředků, často využívaných k nápravě dopadů na životním prostředí. Pomocí ekonomických nástrojů dochází k předcházení nebo alespoň minimalizaci nepříznivých zásahů do životního prostředí, a pokud bylo již poškozeno, přispívají k jejich odstranění.

Příkladem, kdy dochází k předcházení negativních dopadů na životní prostředí, jsou daňové úlevy. Pro subjekty je ekonomicky výhodnější využít ekologicky příznivých staveb či využívat biopaliva, která jsou osvobozena od daně a zároveň tak přispívají k ochraně životního prostředí.

Jestliže dojde k zásahům do životního prostředí, opět jsou využívány ekonomické nástroje, které díky výnosům pomáhají odstraňovat důsledky způsobené činnostmi jednotlivých subjektů, a které se dotýkají životního prostředí.

Z hlediska funkcí bude u každého nástroje zpravidla převládat jedna z funkcí – nejčastěji funkce stimulační a akumulací. Tyto jsou doplňovány o funkce kompenzační, internalizační, fiskální a zajišťovací. Nedá se říci, která funkce má převládat. V každém případě je nutné, aby při výběru vhodného ekonomického nástroje a jeho právní úpravy byla v praxi konkrétně požadovaná funkce naplněna. V opačném případě by použití ekonomického nástroje bylo zbytečné a z hlediska nákladů ztrátové a motivace znečišťovatelů žádná.

Při volbě konkrétních ekonomických nástrojů a především stanovení podmínek jejich využití, je nutné brát ohledy na aktuální potřeby ochrany životního prostředí a efektivnost již využívaných ekonomických nástrojů.

Neoddělitelnou součástí fungování ekonomických nástrojů je uplatňování dalších nástrojů ochrany životního prostředí, které se navzájem doplňují (osvětová činnost či omezení a zákazy jako administrativní nástroje).

2 Poplatky k ochraně životního prostředí

Poplatky k ochraně životního prostředí tvoří velkou skupinu ekonomických nástrojů a v České republice jsou nejrozšířenějším a dlouhodobě využívaným nástrojem ochrany životního prostředí, které mají v jednotlivých zákonech rozličné označení (úhrady, odvody, úplaty).

První poplatky k ochraně životního prostředí byly zakotveny zákonem v polovině 60. let 20. století. Šlo kupříkladu o platbu za vypouštění odpadních vod do vod povrchových.

Většina poplatků však byla zavedena v 90. letech 20. století, v důsledku zvýšené potřeby ochrany životního prostředí.

Poplatky k ochraně životního prostředí se dělí do tří kategorií:

- poplatky za znečišťování a jiné poškozování životního prostředí,
- uživatelské poplatky,
- poplatky za výroby.⁶²

Poplatky jsou povinné platby za znečišťování životního prostředí a využívání přírodních zdrojů, stanovené zákonem.⁶³ Pouze zákon totiž může určit, zda a jaký poplatek bude vybírán, což vyplývá z Listiny základních práv a svobod v čl. 11 odst. 5 stanoví, že „...poplatky lze ukládat pouze na základě zákona“.

Představují cenu, kterou je subjekt povinen platit za narušování životního prostředí, ať už znečišťováním nebo využíváním přírodních zdrojů.⁶⁴ *Poplatky jsou nástrojem regulace znečišťování, jejichž sazba by se měla rovnat externím nákladům vznikajícím v důsledku znečištění.*⁶⁵

Poplatky k ochraně životního prostředí nelze zaměňovat se sankcemi, jelikož sankce se týkají nedovoleného chování, kdežto poplatky se vztahují na chování dovolené. Od poplatků je také třeba odlišovat daně, které se vyznačují neúčelovostí na rozdíl od poplatků (ty jsou zpravidla následně využity v oblasti ochrany životního prostředí – náprava škod na životním prostředí).

---

⁶² DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 31 s.

⁶³ MOLDAN, Bedřich. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice*. Praha: Karolinum, 1997. 49 s.

⁶⁴ RITSCHELOVÁ, Iva. *Úvod do ekonomiky životního prostředí*. 2. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelista Purkyně, Fakulta životního prostředí, 2004. 61 s.

⁶⁵ SOUKOPOVÁ, Jana. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 184 s.

Primární funkcí poplatků je funkce stimulační (ekonomicky ovlivnit chování znečišťovatelů) a tím minimalizovat negativní zásahy do životního prostředí. Avšak funkce motivační bude u poplatků splněna teprve tehdy, pokud ekologické aktivity daného subjektu budou pro něj ekonomicky výhodné.⁶⁶ Při stanovování výše poplatků je důležité, aby poplatky nebyly příliš nízké (pak by subjekty neměly motivaci k ekologickému chování), ale zároveň nebyly příliš vysoké (což by vedlo subjekty k obcházení placení poplatků).

Aby subjekty byly ekologicky motivovány, umožňují například vodní zákon nebo zákon o odpadech odložení placení části poplatků v případě, kdy subjekt využije některých ekologických opatření. Vždy je možné požádat o odklad pouze určité části poplatku, nikoliv jeho celou výši např. v zákoně o vodách lze odložit placení poplatků až o 80 %. Další kladnou stránkou je, prominutí zaplacení odložené platby, pokud bude příslušné ekologické opatření splněno včas a řádně. Podrobnosti jsou uvedeny u jednotlivých druhů poplatků.

Výhodou odkladů je, dočasné ponechání si finančních prostředků, které by byly jinak příjmem rozpočtů obcí, krajů nebo státu a investovat je do ekologických projektů a následně i ponechání těchto financí, pokud bude příslušný projekt dokončen řádně a včas.⁶⁷

Velmi důležitou funkcí poplatků k ochraně životního prostředí je funkce akumulační, spočívající v akumulaci finančních prostředků a jejich další využití k ochraně životního prostředí. Výnosy z těchto poplatků se využívají zpravidla k nápravě negativních dopadů na životním prostředí.

Pro poplatkový systém jsou charakteristické i funkce kompenzační a internalizační. Výnosy z poplatků jsou využívány často k nápravě dopadů na životním prostředí (čímž je naplněna funkce kompenzační) a zároveň se jejich výše odráží také ve výrobních nákladech podniků a následně i v ceně výrobků (funkce internalizační tzv. internalizace externalit).

V této skupině ekonomických nástrojů se uplatňuje princip „znečišťovatel platí“. Což znamená, že každý, jehož aktivity mají negativní dopad na životní prostředí, je povinen za tyto aktivity platit.

---

⁶⁶ KNOTEK, Jaroslav. Poplatky (odvody) jako ekonomické nástroje ochrany životního prostředí sloužící obcím v ČR. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 30 s.

⁶⁷ HADRABOVÁ, Alena. *Environmentální aspekty podnikání*. Praha: Oeconomica, 2010. 21 s.

2.1 Poplatky za znečišťování či jiné poškozování životního prostředí

Záměrem uvedené kategorie poplatků je zabránit znečišťování či jiného poškozování životního prostředí a získat finance na odstranění následků znečištění či jiného poškození. V souvislosti s tím mají poplatky zároveň vést k zavádění a využívání nových ekologických technologií. Tento druh poplatků je povinen uhradit každý znečišťovatel, bez ohledu na to, zda je životní prostředí znečišťováno v rámci určité míry znečišťování nebo znečišťovatel tuto míru znečištění překračuje.⁶⁸

Výše poplatků závisí na těchto faktorech:

- druh vypouštěné škodlivé látky (čím škodlivější látka, tím je zpravidla vyšší i sazba poplatku),
- množství vypouštěných škodlivých látek a další faktory (zdroj znečištění atd.).

2.1.1 Poplatky za znečišťování ovzduší

Poplatek byl zaveden v roce 1967 a je upraven v zákoně č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší.

Zákon ukládá povinnost platit poplatky pouze velkým podnikům, vypouštějící do ovzduší velké množství emisí a menší podniky od těchto poplatků osvobodil. Zákon totiž osvobozuje znečišťující látky vypouštěné stacionárním zdrojem či zdroji v jedné provozovně v případě, že celková výše za poplatkové období nepřesáhne 50 000 Kč.

Původně bylo zpoplatněno dvacet znečišťujících látek. V současnosti počet látek znečišťujících ovzduší klesl na čtyři (tuhé znečišťující látky, oxid siřičitý, oxidy dusíku, těkavé organické látky) a provozovatel je povinen měřit jejich emisi § 6 odst. 1, písm. a).

Poplatníkem je provozovatel stacionárního zdroje, který je uveden v příloze zákona o ochraně ovzduší. Poplatkovým obdobím je kalendářní rok.

Základem poplatku je množství emisí z příslušného stacionárního zdroje v tunách.

Výše poplatků u jednotlivých znečišťujících látek je do roku 2016 stejná a od roku 2017 bude jejich výše postupně vzrůstat (například u tuhých znečišťujících látek je v současnosti výše poplatku 4200 Kč za tunu, od roku 2021 se jejich výše zvýší na

⁶⁸ JANČÁŘOVÁ, Ilona. *Ekologická politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 124 s.

14 700 Kč za tunu). Zákon však motivuje provozovatele ke snižování emisí, tím, že umožňují snížení výši poplatku o koeficienty uvedené v příloze č. 9 zákona o ochraně ovzduší.

Povinností poplatníka je podat poplatkové přiznání krajskému úřadu, na základě kterého vydá krajský úřad platební výměr. Poplatkové přiznání není povinen podat poplatník, pokud celková výše poplatku za provozovnu dosahuje méně než 5 000 Kč.

Pokud výše poplatků za předešlé poplatkové období přesáhne 200 000 Kč, pak je poplatník povinen platit zálohy. O výši záloh opět rozhodne platebním výměrem krajský úřad.

Správu poplatků provádějí pouze místně příslušné krajské úřady. Správu placení poplatků provádějí celní úřady, které poplatky vybírají a vymáhají.

Zde je naplňována zejména funkce akumulační, jelikož jsou výnosy účelově vázány na financování opatření v oblasti životního prostředí. Do roku 2016 jsou výnosy z poplatků příjmem Státního fondu životního prostředí. Od roku 2017 dojde k jejich snížení na 65 % z výnosů. Dalších 25 % bude příjmem kraje, v jehož území se stacionární zdroj nachází a 10 % bude příjmem státního rozpočtu.

I přesto, že zákon o ochraně ovzduší upřednostňuje jiné nástroje ochrany, lze konstatovat, že není tento způsob řešení postačující. Nedostačující je nejen seznam zpoplatněných znečišťujících látek, ale i vyloučení z poplatkové povinnosti malé a střední podniky, které nebudou dosahovat potřebné hranice pro vznik povinnosti platit. V souhrnu mohou totiž tyto podniky dosahovat vysokých emisí a pro znečišťovatele proto bude výhodnější vytvářet více menších podniků a tím se vyhnout placení poplatků.

2.1.2 Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových

Poplatek byl zaveden v roce 1966. V současnosti je poplatek upraven v zákoně č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) § 89 - § 99.

Poplatek má přispívat k ochraně povrchových vod před znečišťováním způsobené vypouštěním odpadních vod. Cílem je přimět znečišťovatele v provedení opatření k omezení znečištění, které má být pro něj prospěšnější než placení

poplatků.⁶⁹

Povinnost platit vzniká, pokud dochází k vypouštění odpadní vody do povrchové vody a jsou splněny zákonem stanovené podmínky.

Povrchovými vodami se dle § 2 rozumí vody přirozeně se vyskytující na zemském povrchu. Odpadními vodami dle § 38 jsou vody použité v obytných, průmyslových, zemědělských, zdravotnických a jiných stavbách, zařízeních a dopravních prostředcích, jestliže po jejich použití dojde ke změně jakosti (složení, teplota). Mezi odpadní vody patří i vody odtékající z již zmíněných staveb, zařízení a dopravních prostředků za podmínky, že mohou ohrozit jakost povrchové či podzemní vody.

Poplatkovou povinnost mají subjekty, které vypouštějí odpadní vody do vod povrchových. Povinnost má nejen ten, kdo má povolení k nakládání s vodami podle § 8 odst. 1, písm. c), ale každý kdo odpadní vody do vod povrchových vypouští.⁷⁰

Předmětem poplatkové povinnosti není:

- vypouštění minerálních vod osvědčených dle zákona č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, pokud nebyly užity k lázeňským účelům,
- vypouštění přírodních minerálních vod, za podmínky, že nebyly využity při výrobě balených vod,
- vypouštění vod ze sanačních vrtů,
- a vypouštění odpadních vod z průtočného chlazení parních turbín.

Poplatek se skládá ze dvou částí:

- poplatek za znečištění a
- poplatek z objemu vypouštěných odpadních vod.

Poplatek za znečištění musí znečišťovatel zaplatit, pokud jím vypouštěné odpadní vody mají určité vlastnosti a překročí u příslušného ukazatele znečištění hmotnostní a koncentrační limit zpoplatnění, což znamená, že látka v odpadních vodách musí mít minimální koncentraci a za rok musí být vypuštěn určitý objem této znečišťující látky. Jestliže bude překročen jen jeden z těchto limitů, pak poplatková povinnost nevznikne. Jednotlivé ukazatele znečištění, hmotnostní a koncentrační limity zpoplatnění a sazby poplatku jsou uvedeny v příloze vodního zákona. U

---

⁶⁹ SOUKOPOVÁ, Jana. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 187 s.

⁷⁰ HORÁČEK, Zdeněk a kol. *Vodní zákon č. 254/2001 Sb., po novele zákonem č. 150/2010 Sb., účinné od 1.8.2010 s komentářem*. Praha: Sondy, 2011. 265 s.

poplatku z objemu musí objem vypouštěných odpadních vod překročit 100 000 m³.

Znečišťovatel musí u každého zdroje a výpustě, pokud mu vznikne poplatková povinnost, sledovat koncentraci znečištění ve vypouštěných odpadních vodách v příslušných ukazatelích a měřit objem vypouštěných odpadních vod. Zda znečišťovatel správně sleduje znečištění odpadních vod, kontroluje oprávněná laboratoř, pověřena Ministerstvem životního prostředí a u správnosti sledování a měření objemu vypouštěných odpadních vod, kontrolují tuto povinnost pouze odborně způsobilé osoby oprávněné k podnikání, které jsou pověřeny opět Ministerstvem životního prostředí dle § 92. Soupis oprávněných laboratoří a oprávněných osob k měření vypouštěných látek zveřejňuje Ministerstvo životního prostředí ve Věstníku.

Znečišťovatel je povinen vypracovat poplatkové hlášení, obsahující údaje pro výpočet zálohy na další kalendářní rok a vypočítat v něm výši těchto záloh. Do 15. února musí znečišťovatel České inspekci životního prostředí podat poplatkové přiznání za předešlý kalendářní rok. Na základě poplatkového přiznání Česká inspekce životního prostředí vydá ve správním řízení poplatkový výměr, v němž stanoví výši poplatku za předešlý kalendářní rok. Poplatkový výměr je vydáván dle jednotlivých zdrojů znečišťování.

Pokud vznikne nedoplatek (tzn., že zaplacené zálohy jsou nižší než vyměřená částka), musí znečišťovatel tento nedoplatek do 15 dnů od doručení poplatkového výměru zaplatit. Jestliže by částka ze zaplacených záloh byla vyšší, pak je povinen správce daně přeplatek ve lhůtě 30 dnů, ode dne, kdy bylo správci daně doručeno Českou inspekci životního prostředí, že poplatkový výměr nabyl právní moci a vykonatelnosti vrátit přeplatek. V případě, že by nedoplatek nebo přeplatek dosahovaly maximálně 500 Kč, částka se převádí do následujícího zúčtovacího roku.

Poplatek se platí ve čtvrtletních zálohách do částky 1 000 000 Kč a nad tuto částku se platí v měsíčních zálohách. Výši záloh pro další rok určí ve správním řízení Česká inspekce životního prostředí výměrem na základě poplatkového hlášení.

Vodní zákon motivuje znečišťovatel k ekologicky prospěšným aktivitám v podobě úlev z poplatkové povinnosti. Těmito úlevami jsou odklad placení poplatků a prominutí části poplatků. Pro odklad podle § 96 je podmínkou, aby znečišťovatel prokazatelně začal s pracemi týkající se stavby čistírny odpadních vod či jiných zařízení ke snížení množství znečištění ve vypouštěných odpadních vodách a tyto

stavby a zařízení byly povoleny vodoprávním úřadem.⁷¹ Odklad se povoluje na žádost Českou inspekci životního prostředí, maximálně 80 % výše poplatku (nikoliv celé částky) za zdroj znečištění, jehož se zahájené práce týkají. Pokud by podmínky odkladu nesplnil, pak musí znečišťovatel na základě rozhodnutí, zaplatit České inspekci životního prostředí odloženou částku do jednoho roku od právní moci tohoto rozhodnutí v rovnoměrných měsíčních splátkách.

Prominout část poplatku může rozhodnutím Česká inspekce životního prostředí na žádost, dodrží-li znečišťovatel lhůtu stanovenou v povolení vodoprávního úřadu pro dokončení stavby či jiného zařízení a další podmínky v povolení uvedené. Prominutí se může týkat celé odložené částky. Prominutá částka může být Českou inspekci životního prostředí pokládána jako dotace.

Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových vybírá a vymáhá příslušný správce daně dle sídla znečišťovatele, který postupuje dle daňového řádu⁷² na podkladě rozhodnutí vydané Českou inspekci životního prostředí. Poplatky včetně záloh, pokuty a penále jsou příjmem Státního fondu životního prostředí.

Poplatek obsahuje prvky motivující znečišťovatele k ekologickému chování. Kromě již zmíněného odkladu a prominutí části poplatků, poplatek znečišťovatel neplatí nebo platí jeho sníženou částku při snížení množství vypouštěné látky oproti předchozímu roku.

Pro správné naplňování cílů tohoto poplatku je nutné, pravidelně vyhodnocovat a upravovat jednotlivé sazby poplatků k naplnění funkce motivační i akumulací. Z hlediska příjmů je důležité ustanovení o výnosech z poplatků, které jsou příjmem Státního fondu životního prostředí, díky nimž jsou výnosy opět využívány v oblasti ochrany životního prostředí.

2.1.3 Poplatky za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních

Poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních byl do českého právního řádu zařazen v roce 2002 a je upraven zákonem č. 254/2001 Sb., o vodách a změně některých dalších zákonů v § 100.

Smyslem poplatku je ochrana podzemních vod před znečišťováním,

---

⁷¹ Náležitosti žádosti o odklad placení poplatku, postup České inspekce životního prostředí při posuzování žádosti o povolení odkladu, postup při povolování odkladu a vzor poplatkového hlášení a poplatkového přiznání, stanoví Vyhláška č. 123/2012 Sb., o poplatcích za vypouštění odpadních vod do vod povrchových.

⁷² Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád.

způsobené vypouštěním odpadních vod a využívání opatření ke zlepšení kvality podzemní vody (čističky).

Poplatek jsou povinny platit osoby, které jsou k tomu oprávněny dle § 100 na základě povolení, vydané vodoprávním úřadem, které však vodoprávní úřad vydává jen ojedinele.⁷³

Podzemní vody označuje vodní zákon v § 2 odst. 2, jako přirozeně se vyskytující vody pod zemským povrchem v pásmu nasycení v přímém styku s horninami, vody protékající podzemními drenážními systémy a vody ve studních. Často jsou zdrojem pitné vody.

Poplatek se neplatí za vypouštění z jednotlivých staveb pro bydlení a pro individuální rekreaci. V ostatních případech je výše poplatku stanovena v zákoně za každého ekvivalentního obyvatele dle kapacity zařízení určeného k čištění odpadních vod za kalendářní rok v částce 350 Kč.

Povinnost platit poplatky dle § 100 se nevztahuje:

- vypouštěné minerální vody osvědčené podle zákona č. 164/2001 Sb., lázeňského zákona jako léčivý přírodní zdroj, jestliže nebyly využívány k lázeňské péči,
- vypouštěné přírodní minerální vody, pokud nebyly užity ve výrobě balených minerálních vod,
- vypouštění vod použitých k získání tepelné energie,
- vypouštění znečištěných vod, jejichž znečištění bylo po jejich vyčerpání z vod podzemních sníženo.

Poplatek se platí za předchozí kalendářní rok obci, v jejímž katastrálním území došlo k vypouštění. Výnosy z poplatků jsou příjmem této obce, není však vymezen účel získaných peněžních prostředků a obec je nemusí použít pro oblast ochrany životního prostředí. Zde by proto byla přijatelná specifikace použití výnosů z poplatků.

Poplatek má primárně motivovat subjekty k výběru ekologicky vhodného chování. Zde však velmi důležitou roli hrají administrativní nástroje v podobě povolení, která se často nevydávají, a tím se má předejít znečištění podzemních vod.

---

⁷³ PUNČOCHÁŘ, Pavel a kol. *Zákon o vodách č. 254/2001 Sb., v úplném znění k 23. lednu 2004 s rozšířeným komentářem*. 3. vyd. Praha: Sondy, 2004. 225 s.

2.1.4 Poplatky za uložení odpadů

Poplatky za uložení odpadů jsou součástí právního úpravy odpadů od roku 1992 v § 45 - § 48 zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

Vzhledem k tomu, že původce odpadu v podstatě vyprodukováním odpadu znečišťuje životní prostředí, lze řadit tento druh poplatku k poplatkům za znečišťování. Mezi uživatelské poplatky ho nelze řadit, jelikož nejde o platbu za službu (odvoz komunálního odpadu) v podobě sběru, odvozu či čištění odpadů a zároveň ho není možné ani řadit mezi poplatky za výrobky, protože se nejedná o výrobek jako takový.⁷⁴

Odpadem je dle § 3 odst. 1 zákona o odpadech každá movitá věc, které se osoba zbavuje či má úmysl nebo povinnost se této movité věci zbavit.

Poplatková povinnost vzniká původci odpadů. Původcem odpadů je i ten, kdo provozuje skládku, která je umístěna na jeho pozemku. Původcem odpadů se rozumí dle § 4 odst. 1, písm. x) osoba, která je držitelem oprávnění k podnikání, při kterém vzniká odpad nebo provádí úpravu odpadů či jinou činnost, kdy výsledkem takovéto činnosti je změna povahy nebo složení odpadu. Původcem je také samotný provozovatel skládky, i přesto, že je skládka umístěna na jeho pozemku a obce, pokud nepodnikající fyzické osoby odkládají odpad v místě určeném pro ukládání odpadů. Původce platí poplatek pouze za uložení odpadu, nikoliv za jeho odstranění.

Poplatek se skládá ze dvou složek:

- základní složka - za uložení odpadu a týká se nebezpečného, komunálního a ostatního odpadu,
- riziková složka – za uložení, která se vztahuje pouze na nebezpečný odpad⁷⁵.

Povinnost neplatí na uložení odpadu jako technologického materiálu na zajištění skládky za účelem technického zabezpečení skládky v souladu s provozním řádem skládky a schváleným projektem.

Základní složku poplatku není povinna platit obec, pokud je původcem odpadů

---

⁷⁴ RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Dopad poplatků za znečišťování životního prostředí na konkurenceschopnost podniků*. Praha: CENIA, 2008. 16 s.

⁷⁵ Nebezpečný odpad vymezuje zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech v § 4 odst. 1, písm. a) s odkazem na přílohu č. 2 zákona o odpadech jako odpad vykazující jednu či více nebezpečných vlastností v příloze 2.

a skládka, kde odpad ukládá je v katastrálním území této obce.

Poplatek vybírá provozovatel skládky při uložení odpadů na skládku, který na konci kalendářního měsíce odvede výnosy obci, na jejímž katastrálním území je skládka umístěna a Státnímu fondu životního prostředí. Poplatek má charakter veřejnoprávní platby a nejde o cenu za službu poskytnutou ze strany provozovatele skládky.⁷⁶ Jestliže se skládka nachází v katastrálním území více obcí, dělí se výnos mezi tyto obce dle velikosti části skládky umístěné v katastrálních územích těchto obcí. Z toho vyplývá, že provozovatel skládky nemůže libovolně nakládat s výnosy poplatků, ale zákon mu stanovuje povinnost tuto částku odvézt zákonem stanoveným subjektům. Základní složka poplatku je příjmem obce či obcí a riziková složka Státního fondu životního prostředí.

Účelovost výnosů, je dána jen u Státního fondu životního prostředí, který získané finanční prostředky využívá k ochraně životního prostředí. U obcí tento účel dán není, což považují za nedostatek právní úpravy. Provoz skládek má často velké dopady na životní prostředí, právě k jejich odstraňování by měly sloužit výnosy z poplatků. Zákon by ve svých ustanoveních měl vymezit účelovost výnosů u obcí, v jejichž území se skládka nachází, ale i pro sousedící obce. Za nedostatek totiž lze považovat i to, že provoz skládek nezatěžuje výlučně obec, na jejímž katastrálním území skládka leží, ale zároveň působí i negativně na jiné obce v jiných katastrálních územích, které žádné peněžní prostředky v tomto případě nezískávají.⁷⁷ I na tento případ by zákon měl pamatovat a zajistit, aby určitý podíl byl příjmem i dalších obcí, které by provozem skládky mohly být nepříznivě ovlivněny.

Výše poplatku je stanoveno podle sazeb uvedených v příloze zákona o odpadech v Kč/t, které se týkají vždy kalendářního roku. Sazby jsou stanoveny zvlášť pro základní složku a rizikovou složku. U základní složky se sazba dělí podle toho, zda jde o nebezpečný odpad nebo komunální a ostatní odpad. Riziková složka má sazbu pouze za nebezpečný odpad. Od roku 2009 činí sazba základního poplatku za uložení odpadu 1700 Kč/t u nebezpečného odpadu a 500 Kč/t u komunálního a ostatního odpadu. Sazba rizikového poplatku za ukládání nebezpečného odpadu od

---

⁷⁶ DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. 128 s.

⁷⁷ KNOTEK, Jaroslav. Poplatky (odvody) jako ekonomické nástroje ochrany životního prostředí sloužící obcím v ČR. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 34 s.

roku 2009 činí 4500 Kč/t. Sazby jsou stanoveny vždy na určité období. Do roku 2009 docházelo ke změnám sazeb každé 2 až 3 roky, spočívající v jejich zvyšování. Od roku 2009 se výše poplatků nezměnila. V každém případě je vždy nutné zjišťovat, zda je výše sazeb adekvátní vzhledem k jejich výnosům.⁷⁸ Samozřejmě výše poplatku má být stanovena tak, aby motivovala a také zabraňovala vytváření černých skládek.

Obce a krajské úřady kontrolují placení poplatků u provozovatelů skládek, pokud skládka leží v jejich katastrálním území. Poplatky a úroky z prodlení je povinen vymáhat správce daně příslušný dle katastrálního území, v němž se skládka nachází.

Poplatek má plnit funkci stimulační, spočívající v hledání možnosti jak s odpadem nakládat. Poplatek má sloužit také k získávání financí, které jsou zdrojem Státního fondu životního prostředí, a který získané finanční prostředky používá k ochraně životního prostředí.

Správa poplatku je komplikovanější, čímž se zvyšují zejména administrativní náklady. Proto by mělo dojít k jejímu zjednodušení změnou právní úpravy.

2.1.5 Poplatky na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků

Poplatek je upraven v § 37e zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů od roku 2004.

Účelem poplatku je omezit používání starých automobilů na území České republiky, které mají nežádoucí vliv na životní prostředí, především v podobě znečišťování ovzduší a finančně podpořit sběr, zpracování, využití a odstranění autovraků⁷⁹, které provádí provozovatel zařízení ke sběru, výkupu, zpracování, využívání a odstraňování autovraků na základě souhlasu uděleného krajským úřadem.

Poplatek se platí při první registraci použitého vozidla kategorie M₁ a N₁⁸⁰

---

⁷⁸ „Tamtéž“ 34 s.

⁷⁹ Dle § 36 zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů se rozumí autovrakem každé úplné či neúplné motorové vozidlo, jenž bylo určeno k provozu na pozemních komunikacích pro přepravu osob, zvířat nebo věcí a stalo se odpadem. Vybraným autovrakem je každé úplné či neúplné motorové vozidlo jako vozidlo kategorie M₁ nebo N₁ anebo tříkolové motorové vozidlo s výjimkou motorové tříkolky, které se stalo odpadem.

⁸⁰ Zákon č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích zařazuje do kategorie M₁ vozidla mající maximálně osm míst k přepravě osob, vyjma místa řidiče nebo víceúčelová vozidla. Pod kategorií N₁ patří vozidla, jejichž nejvyšší přípustná hmotnost nepřevyšuje 3 500 kg.

v České republice. Je-li vozidlo již v České republice registrováno, poplatková povinnost vzniká při první přeregistraci. Poplatek se platí také při přeregistraci použitého vozidla následující po registraci či přeregistraci, při kterých byl žadatel od poplatku osvobozen. Z toho plyne, že při druhé a další přeregistraci vozidla se již poplatek neplatí.

Povinnost zaplatit poplatek mají žadatelé o registraci a přeregistraci použitého vozidla do registru silničních vozidel.

Zákon v § 37e osvobozuje od poplatkové povinnosti těžce tělesně postižené osoby, které jsou držiteli průkazu ZTP či ZTP-P a ty, kteří žádají o přeregistraci v důsledku nabytí a vypořádání dědictví či zániku společného jmění manželů.

Poplatek je určen dle plnění mezních hodnot emisí ve výfukových plynech, zapsané v osvědčení o registraci vozidla a jeho výše je 3 000 Kč, 5 000 Kč a 10 000 Kč.

Placení je jednorázové při registraci vozidla, jak bylo výše uvedeno. Neplatí se u historických vozidel, vozidel zapsaných v registru silničních vozidel s dokladem o uznání testování silničního vozidla na historickou původnost a vozidel, které nesplňují minimálně mezní hodnoty emisí EURO 3.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností provádějící registraci, vybírá poplatek při registraci automobilu. Poslední den následujícího kalendářního měsíce převádí obecní úřad obce s rozšířenou působností výnosy z poplatků Státnímu fondu životního prostředí, které se použijí na podporu investičních a neinvestičních akcí právnických a fyzických osob, které souvisejí s ochranou životního prostředí a jeho zlepšování, především na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění autovraků a jejich částí.

Zde by bylo vhodnější buďto využít administrativních nástrojů v podobě zákazů používání starých automobilů nebo zvýšit výši poplatků popřípadě zavést povinnost platit poplatek při každé přeregistraci.

2.1.6 Registrační a evidenční poplatky

Registrační a evidenční poplatky jsou upraveny v § 30 zákona č. 477/2001 Sb., o obalech a o změně některých zákonů a byly zavedeny v roce 2002.

Účelem je předcházet vzniku obalů či snížit jeho množství a opětovně obaly využívat.

Povinnost platit mají osoby, které uvádějí na trh nebo do oběhu obaly či balené výrobky:

1. registrační poplatky, které se platí za zápis do Seznamu osob, do něhož se zapisují osoby, které jsou nositeli povinnosti zpětného odběru nebo využití odpadů z obalů ve výši 800 Kč,
2. evidenční poplatky za evidenci v tomto Seznamu ve výši 800 Kč za rok.

Osoby, které na trh či do oběhu uvádějí obaly nebo balené výrobky jsou povinny podat návrh na zápis do Seznamu osob, které jsou nositeli povinnosti zpětného odběru či využití odpadu z obalů. Tyto osoby jsou povinny vést průběžnou evidenci o obalech a odpadech a o způsobech nakládání s nimi.

Autorizované obalové společnosti platí:

1. registrační poplatky za vydání rozhodnutí o autorizaci 2 000 Kč, pokud subjekty umísťují na trh více jak 300 kg obalového materiálu za rok,
2. poplatky za evidenci ve výši 800 Kč za každou osobu, s níž má autorizovaná společnost uzavřenou smlouvu o sdruženém plnění za rok.

Autorizovaná společnost je právnická osoba, které bylo vydáno rozhodnutí o autorizaci (§ 16 odst. 1). Autorizace je oprávnění zajišťovat sdružené plnění povinnosti zpětného odběru a využití odpadu z obalů a za tím účelem uzavírat smlouvy o sdruženém plnění.

Evidenční poplatek není povinna platit autorizovaná obalová společnost za osobu, se kterou měla uzavřenou smlouvu o sdruženém plnění pouze po část kalendářního roku, pokud tato osoba uvedla na trh nebo do oběhu za část kalendářního roku méně než 300 kg obalů.

Registrační a evidenční poplatky se platí na účet Státního fondu životního prostředí a jsou jeho příjmem.

2.2 Uživatelské poplatky

Účelem uživatelských poplatků neboli poplatků za využívání přírodních zdrojů je šetrné nakládání s obnovitelnými přírodními zdroji a zároveň snížení čerpání neobnovitelných přírodních zdrojů.

Poplatek představuje cenu přírodního zdroje a jeho sazba by měla být vymezena tak, aby byla schopna přibližně ocenit tento přírodní zdroj.⁸¹ Avšak stanovit výši poplatků ve vztahu k jednotlivým přírodním zdrojům je velmi obtížné, jelikož jejich hodnotu nelze přesně vymežit.

Zvláštním druhem uživatelského poplatku jsou platby veřejnoprávní povahy za poskytování určitých služeb, které mají alespoň částečně krýt náklady na tyto služby.

2.2.1 Poplatek za odebrané množství podzemní vody

Poplatek je upraven ve vodním zákoně č. 254/2001 Sb., v § 88 a byl zaveden v roce 1980.

Účelem poplatku je ochrana množství podzemní vody a její šetrné využívání, která je hlavním zdrojem pitné vody. Poplatková povinnost vzniká odebíráním podzemní vody na základě povolení a vybírá se za skutečně odebraného množství podzemní vody, nikoliv za povolené množství.

Povinnost platit má osoba, která má povolení k odběru podzemní vody od vodoprávního úřadu nebo provozovatel vodovodu pro veřejnou potřebu, kterému je umožněn výkon povolení na základě smlouvy s odběratelem. Povolení slouží k odběru podzemní vody ve stanoveném rozsahu a k určitému účelu, pro které je vydáváno vodoprávním úřadem. Placení je zálohové za každý kalendářní rok, v němž došlo k odběru podzemní vody.

Výše poplatku se určí podle sazeb, které se dělí podle využití podzemní vody. V případě pitné vody je sazba 2 Kč/m³ a pro ostatní způsoby využití podzemní vody činí sazba 3 Kč/m³. Jestliže odběratel podzemní vodu odebírá z vodního zdroje na více místech v území jedné obce, pak se odebrané množství podzemní vody sčítá v souvislosti se stanovením výše poplatku. Vodním zdrojem se rozumí povrchové a podzemní vody, využívány nebo které mohou být využívány k uspokojení lidských potřeb, především k pitným účelům (§ 2 odst. 8).

Pokud skutečně odebrané množství podzemní vody z jednoho vodního zdroje

---

⁸¹ SOUKOPOVÁ, Jana. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 186 s.

za kalendářní rok není více než 6 000 m³ nebo 500 m³ v každém měsíci kalendářního roku, poplatek se neplatí. Povinnost platit vzniká, pokud dojde překročení jednoho z uvedených odběrů. Dalšími výjimkami z poplatkové povinnosti jsou:

- povolené odběry k získání tepelné energie,
- odběry vody ke snížení znečištění podzemních vod,
- odběry vody ke snižování jejich hladiny,
- odběry vody k hydraulické ochraně podzemní vody před znečištěním.

Povinností odběratele je, vypracovat poplatkové hlášení, v němž uvede skutečnosti důležité pro výpočet záloh, sám si výši záloh na další kalendářní rok vypočítá a zašle České inspekci životního prostředí. Roční výše zálohy vypočítá tak, že příslušnou sazbu poplatku vynásobí povoleným ročním odběrem podzemní vody v m³. Poplatkové hlášení nepodává, pokud se na něj vztahují výše uvedené výjimky z placení a dokud nedojde ke změně povolení k odběru podzemní vody, na základě kterého bylo poplatkové hlášení podáno.

Česká inspekce životního prostředí vydá zálohový výměr, ve kterém stanoví na základě údajů uvedených v poplatkovém hlášení výši zálohy a výši čtvrtletních či měsíčních splátek. Čtvrtletní zálohy se platí, pokud jejich souhrnná výše činí maximálně 300 000 Kč a nad tuto částku se platí měsíční zálohy.

Další povinnost odběratele spočívá v předložení přiznání za předchozí kalendářní rok České inspekci životního prostředí. V poplatkové přiznání musí uvést údaje o výši zaplacených záloh, údaje o skutečně odebraném množství podzemní vody a vypočítá roční výši poplatku za minulý kalendářní rok. Tuto částku pak porovná se zaplacenými zálohami a navrhne vypořádání. Roční výši poplatku zjistí odběratel tak, že vynásobí konkrétní sazbu se skutečně odebraným objemem podzemní vody za předešlý kalendářní rok v m³. Po předložení poplatkového přiznání, vydá Česká inspekce životního prostředí poplatkový výměr, který vedle odběratele zašle i správci daně příslušný dle sídla či místa pobytu odběratele, který poplatek vybírá a vymáhá. Po nabytí právní moci poplatkového výměru musí odběratel buďto doplatit nedoplatek správci daně, a pokud byl zjištěn přeplatek, musí správce daně tento přeplatek vrátit odběrateli.

Získané finanční prostředky jako výnos z poplatků za odběr podzemní vody

jsou příjmem rozpočtu kraje, na jehož území dochází k odběru podzemní vody a Státního fondu životního prostředí. Výnos se dělí na polovinu (50% krajům a 50% Státnímu fondu životního prostředí). Zákon zároveň stanoví i účel využití financí, které jsou příjmem rozpočtu kraje. Tyto výnosy mohou být využity pouze k podpoře výstavby a obnovy vodohospodářské infrastruktury, pro obce na jejichž území dochází k odběru podzemní vody a na nápravná opatření k nápravě ekologické újmy u podzemních či povrchových vod.

Výhodou právní úpravy je specifikace použití výnosů z poplatků. Nedomnívám se však, že výše poplatků je postačující, aby plnila především funkci stimulační. Zejména bych zvýšila sazbu při odběru podzemní vody k jiným účelům než pitným, aby nedocházelo ke zbytečnému čerpání tohoto přírodního zdroje.

2.2.2 Platba k úhradě správy vodních toků a správy povodí

Poplatek byl zaveden v roce 1962 a je upraven v § 101 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů.

Účelem platby je pokrytí finančních nákladů vznikající činností správců při správě vodních toků a správě povodí. Na rozdíl od ostatních poplatků má platba povahu soukromoprávní a každý správce sám určí její výši. Výše platby je určena na základě zákona o cenách⁸² a podle výdajů při správě vodních toků a povodí.⁸³ To znamená, že výše není stanovena jednotně pro celou Českou republiku.

Povinnost uhrazovat platbu má ten, kdo odebírá povrchovou vodu z vodního toku, povrchovou vodu z významných vodních toků a z ostatních povrchových vod a ten kdo odebírá povrchovou vodu prostřednictvím zařízení jiného odběratele, který platby za odběry neplatí. Povinnost má každý odběratel, odebírající povrchovou vodu, takže i ten kdo provádí nedovolené odběry povrchové vody.⁸⁴

Platba se vypočítá vynásobením množství skutečně odebrané povrchové vody, zpravidla za kalendářní měsíc (pokud není ujednáno jiné období, které nesmí být delší než jeden kalendářní rok), snížené o množství povrchové vody, na níž se platba nevztahuje, cenou za odběr, která je určena správcem vodního toku. Pokud je voda odebírána v jednom území na více místech, pak se odebrané množství pro

---

⁸² Podle § 6 zákona č. 526/1990 Sb., o cenách.

⁸³ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2010. 293 s.

⁸⁴ HORÁČEK, Zdeněk a kol. *Vodní zákon č. 254/2001 Sb., po novele zákonem č. 150/2010 Sb., účinné od 1.8.2010 s komentářem*. Praha: Sondy, 2011. 281 s.

výpočet sčítá.

Zákon uvádí taxativně výjimky z placení, kterými jsou například:

- pokud odebrané množství povrchové vody nedosahuje 6 000 m³ za kalendářní rok nebo 500 m³ za každý měsíc kalendářního roku,
- odběry povrchových vod pro provoz rybích líhní a sádek, napouštění rybníků a vodních nádrží pro chov ryb,
- odběr povrchové vody pro požární účely,
- odběr na napouštění veřejných koupališť atd.

Platba k úhradě se platí měsíčně do 25. dne po skončení kalendářního měsíce příslušnému správci vodního toku či příslušnému správci povodí. Lhůty pro placení mohou být v platebních podmínkách sjednány odchylně od zákona, ale maximálně do 25. ledna následujícího roku.

Získané peněžní prostředky používá správa vodních toků na činnosti uvedené v § 47 odst. 2 a 4 (např. péče o koryta vodních toků, provoz a údržba vodních děl v korytech vodních toků atd.) a na úhradu nákladů vzniklé činností správy povodí podle § 54.

Z pohledu odběratele povrchové vody tak tato platba představuje významný motivující prvek k šetrnému nakládání s vodami a minimalizaci jejich odběru, ovšem účinnost této platby je výrazně oslabena širokým okruhem výjimek platební povinnosti.⁸⁵

2.2.3 Úhrada z dobývacího prostoru

Úhrada z dobývacího prostoru je upravena v § 32a zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství a byla zavedena v roce 1991.

Úhrada je poskytována za umožnění přístupu k těžebnímu ložisku od státu, který je podle § 5 jeho vlastníkem.

Předmětem je každý i započatý hektar plochy dobývacího prostoru ve vymezení na povrchu.

Povinnost platit roční úhradu mají fyzické a právnické osoby, které v rámci své podnikatelské činnosti při splnění podmínek stanovených právními předpisy provádějí vyhledávání, průzkum nebo dobývání výhradních ložisek nebo jinou hornickou

---

⁸⁵ PEKÁREK, Milan a kol. *Právo životního prostředí 2. díl.* 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 292 s.

činnost (§5a). Povinnost platit vzniká v kalendářním roce následující po roce, ve kterém byl dobývací prostor stanoven a končí zrušením dobývacího prostoru.

Výše úhrady z dobývacího prostoru činí od 100 Kč do 1000 Kč na hektar a má být stanovena podle stupně ochrany životního prostředí dotčené oblasti, povahy činnosti prováděnou v dobývacím prostoru a její účinky na životní prostředí vládním nařízením, které doposud nebylo vydáno, a proto se používá dolní hranice stanovené sazby.⁸⁶

Úhrada z dobývacího prostoru se platí příslušnému obvodnímu báňskému úřadu, v jehož obvodu se nachází dobývací prostor, který postupuje podle daňového řádu. Ten pak získané finanční prostředky převede obci, v jejímž katastrálním území je dobývací prostor umístěn. V případě, že se dobývací prostor nachází na území více obcí, pak se získaný výnos rozdělí podle poměru částí dobývacího prostoru na území jednotlivých obcí.

Účelové určení výnosů není stanoveno, a proto obec nemusí získané peněžní prostředky použít k ochraně životního prostředí. Jelikož v okolí dobývacího prostoru často dochází k narušení ekosystému v důsledku důlní činnosti, měly by být výnosy z úhrady použity právě na nápravu škod na životním prostředí způsobené důlní činností. Často mohou být důlní činností dotčeny i sousedící obce, které však žádné peněžní prostředky z úhrad nezískávají, proto i na tohle by měl zákon pamatovat.

Ochrana životního prostředí u tohoto druhu ekonomického nástroje má být dána v jeho výši, která je určena podle stupně poškození životního prostředí, a tím se má naplňovat funkce stimulační. Subjekty mají být motivováni využívat jiných ekologicky vhodnějších prostředků při provádění podnikatelské činnosti. K naplnění funkce stimulační by mělo dojít k přijetí chybějícího vládního nařízení.

---

⁸⁶ BĚLOHRADOVÁ, Jitka. Poplatky spojené s těžbou nerostů dle horního zákona. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 193 s.

2.2.4 Úhrada z vydobytých vyhrazených nerostů

Úhrada z vydobytých vyhrazených nerostů je upravena v § 32a zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství a součástí zákona je od roku 1991.

Úhrada slouží jako kompenzace za to, že stát nechá jednotlivým subjektům právo přivlastňovat si vydobyté vyhrazené nerosty.⁸⁷ Zároveň má vést k omezování těžby nerostů.

Výnosy se užívají k náhradě újmy na životním prostředí narušené těžbou a k financování nápravných akcí.⁸⁸

Povinnými subjekty jsou fyzické a právnické osoby vykonávající v rámci své podnikatelské činnosti vyhledávání, průzkum či vydobývání výhradních ložisek a jinou hornickou činnost. Oprávnění k dobývání výhradního ložiska má ten, kdo získá povolení od obvodního báňského úřadu dle § 24 odst.1. Předmětem úhrady jsou vydobyté nerosty.

Výše úhrady činí maximálně 10% tržní ceny vydobytých nerostů. Rozhodující je průměrná tržní cena v roce, v němž byly nerosty vydobyty. Sazba pro výpočet výše úhrady je určena podle druhu vydobytého nerostu vyhláškou, která zároveň stanoví i způsob výpočtu.⁸⁹ Nejvyšší sazba je stanovena u rudy, technicky využitelných krystalů nerostů a drahých kamenů, vysokoprocentního vápence. Zvláštností stanovených sazeb je u radioaktivních nerostů, která je nejnižší a činí 0,3 % oproti nejvyšší sazbě činící 10 %.

Ministerstvo průmyslu a obchodu v dohodě s Českým báňským úřadem a v součinnosti s dotčenými orgány státní správy a souhlasem obcí, jejichž území jsou dotčena, může na podporu hornické činnosti a v zájmu využívání nerostného bohatství na žádost povinného subjektu snížit úhrady či osvobodit od nich.⁹⁰ Například pokud subjekt vykazuje ztrátu, byl postižen havárií na dobývaném výhradním ložisku a havárie způsobila hmotné škody, popřípadě ušlý zisk ve výši alespoň 70 % úhrady zaplacené organizací v předchozím kalendářním roce.

Povinnost zaplatit úhradu je roční a vzniká za kalendářní rok následující po

⁸⁷ MAKARIUS, Roman. *České horní právo: díl I.* Ostrava: Montanex, 1999. 139 s.

⁸⁸ HADRABOVÁ, Alena. *Environmentální aspekty podnikání.* 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. 69 s.

⁸⁹ Vyhláška č. 617/1992 Sb., o podrobnostech placení úhrad z dobývacích prostorů a z vydobytých vyhrazených nerostů, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁰ Případy osvobození a snížení úhrad stanoví vyhláška č. 617/1992 Sb., o podrobnostech placení úhrad z dobývacích prostorů a z vydobytých vyhrazených nerostů, ve znění pozdějších předpisů.

roce, v němž byl dobývací prostor stanoven. Pokud fyzická či právnická osoba mající oprávnění k dobývání výhradního ložiska nezaplatí úhradu ani v přiměřené době, může mu být toto oprávnění k dobývání výhradního ložiska úřadem odejmuto.

Úhrada se odvádí příslušnému obvodnímu báňskému úřadu, který úhrady vybírá a vymáhá, přičemž postupuje dle daňového řádu. Výnosy převádí obvodní báňský úřad v poměru 25 % do státního rozpočtu a 75 % do rozpočtu obce, jelikož se v této obce nachází dobývací prostor a životní prostředí v této obci je dobýváním ovlivněny (prach, hluk atd.).

Horní zákon stanoví i účelové využití těchto výnosů. Finanční prostředky musí být ze státního rozpočtu využity k nápravě škod na životním prostředí, způsobené dobýváním výhradních i nevyhrazených ložisek. Ta část výnosů, která jde do rozpočtu obce, v jejímž katastrálním území se dobývací prostor nachází, není specifikována. Jelikož většinová část výnosů směřuje do rozpočtu obce, měla by i obec mít povinnost tyto finanční prostředky účelově využít k ochraně životního prostředí zasažené dobýváním. Záleží tedy na obcích, zda získané finance využijí k nápravě škod. Tak jak bylo zmíněno výše v souvislosti s úhradou z dobývacího prostoru, i zde je nevýhoda pro sousedící obce, které mohou být dotčeny dobýváním, a kterým nejsou výnosy z úhrad rozdělovány.

2.2.5 Odvod za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu

Odvod za odnětí půdy je upraven v § 11 a § 12, zákona č. 333/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu a v českém právním řádu existuje již od roku 1966.

Odvod se platí za využití půdy jako přírodního zdroje. Účelem je, omezit odnímání zemědělské půdy zejména ke stavebním účelům (např. rodinné domy).

Zemědělský půdní fond dle § 1 zákon o ochraně zemědělského půdního fondu je základním přírodním bohatstvím naší země a tvoří ho pozemky obhospodařované (orná půda, vinice) a pozemky, které mají být obhospodařované, ale dočasně obdělávané nejsou.

Povinnost platit odvody za odnětí zemědělského půdního fondu má ten, v jehož zájmu byl dán souhlas k odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, pokud je odnímána zemědělská půda nebo půda dočasně neobdělávaná, nikoliv subjekt,

v jehož zájmu bude příslušný záměr uskutečňován.⁹¹ Žádost k odnětí podává žadatel, kde také vypočítá výši odvodu za odnětí půdy, pokud nejde o odnětí, u kterého se odvody nepředepisují (§ 9 odst. 5). Orgánem udělující souhlas k odnětí je orgán ochrany zemědělského půdního fondu, v němž také uvede, zda a v jaké výši budou odvody za odnětí předepsány. Ten, v jehož zájmu byl vydán souhlas k odnětí půdy, zaplatí odvod ve výši, která je stanovena dle zákona. Výše odvodu je pouze orientační.⁹² Konečnou výši stanoví orgán ochrany zemědělského půdního fondu ve svém rozhodnutí, platebním výměrem.(§ 9 odst. 7).

Odnětí půdy může být buďto trvalé nebo dočasné. U trvalého odnětí dojde k takové nezvratitelné změně, že pozemek již nemůže být využíván k zemědělským účelům např. stavba rodinného domu, kdy je stavba pevně spojená se zemí. Dočasné odejmutí záleží v tom, že po skončení účelu, pro který došlo k odejmutí určité plochy, bude tato plocha rekultivována podle schváleného plánu rekultivace, aby opět mohla být navrácena do zemědělského půdního fondu.

Výše odvodu se zjistí vynásobením základní sazby odvodů a koeficientem třídy ochrany. Orgán ochrany zemědělského půdního fondu vydá rozhodnutí, kde stanoví výši odvodu, který se platí jednorázově. Jestliže odvod placený jednorázově dosahuje maximálně 50 Kč, neplatí se.

Zákon umožňuje výjimky, kdy se odvody nepředepisují. Příkladem je trvale odnímaná půda, pokud má dojít k odnětí pro stavby zemědělské prvovýroby, výstavbu zemědělských účelových komunikací, zřízení rybníků s chovem ryb či vodní drůbeže atd. uvedeny v § 11 odst.

Další výjimky vymezuje § 9 odst. 2, písm. a) jako např. nezastavěné plochy zastavěných stavebních pozemků, pozemky v zahrádkových osadách zájmových organizací či jiných právnických osobách atd.

V případě dočasného odnámání půdy se odvody nepředepisují, jestliže je půda odnámána pro pěstování vánočních stromků a dřevin pěstovaných pro energetické účely.

Odvody za trvalé odnětí mimo investic do půdy za účelem zlepšení půdní úrodnosti se platí jednorázově. Za dočasné odnětí půdy a u investic do půdy se platí odvody každý rok, dokud nedojde k ukončení rekultivace.

---

⁹¹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 22.10.2003, č.j. 28 Ca294/2001-38

⁹² Rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. 2. 2001, čj. 31 Ca 136/2000-13

Výnosy z odvodů jsou příjmem státního rozpočtu, Státního fondu životního prostředí a rozpočtu obce, v jejímž katastrálním území dochází k odnímání půdy. 75% případně do rozpočtu státu, 15 % Státnímu fondu životního prostředí a zbývajících 10 % příslušné obci.

Účel využití získaných financí z odvodů specifikuje zákon pouze u obcí, které jsou povinny použít peněžní prostředky ke zlepšení životního prostředí v obci a pro ochranu a obnovu přírody a krajiny.

Odvody vybírají a vymáhají celní úřady, které je pak odvádějí Státnímu fondu životního prostředí a do rozpočtu obce.

Poplatek by měl plnit funkci motivační, kterou však neplní proto, že výše odvodů není úměrná kvalitě zemědělské půdy, což nedává důvod investorům využít pro své plány jiné pozemky.⁹³ Funkce akumulární zde také není realizována v důsledku nedostatečné výše poplatků, a proto by měla být jejich výše pravidelně posuzována, popřípadě i zvyšována.⁹⁴

Zákon stanoví povinnost, aby obce, které získaly část výnosů z těchto odvodů, použily ke zlepšení životního prostředí v obci a k ochraně přírody a krajiny, čímž je naplňována funkce kompenzační. Přesná specifikace ve vztahu k zemědělskému půdnímu fondu stanovena není.

S ohledem na jednotlivé funkce by mělo dojít k úpravě zákona v oblasti odvodů, jelikož nedošlo dlouhou dobu ke změně jejich výše. Následkem toho nemohou být dostatečně naplňovány jejich funkce.

2.2.6 Poplatek za odnětí

Poplatek za odnětí upravuje v § 17 a § 18 zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a změně některých zákonů (lesní zákon), který byl tímto zákonem zaveden a jeho účelem je omezení změn využití pozemků a tím podporovat hlavní funkci lesa.⁹⁵ Dalším účelem je, přinutit zájemce k vybírání jiných pozemků než lesních pro své záměry.

Odnětí lesní půdy může být stejně jako u odnětí zemědělského půdního fondu

---

⁹³ KNOTEK, Jaroslav. Poplatky (odvody) jako ekonomické nástroje ochrany životního prostředí sloužící obcím v ČR. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 37s.

⁹⁴ „Tamtéž“ 37 s.

⁹⁵ KALOUSEK, František, HLAVÁČOVÁ, Petra, SEBERA Jan. *Ekonomické nástroje v ochraně přírody a krajiny*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita, 2010. 292 s.

buďto trvalé nebo dočasné. Na rozdíl od schválení s odnětím zemědělského půdního fondu je schválení o odnětí lesní půdy složitější, jelikož je zde větší snaha o zachování plochy plnící funkci lesa.⁹⁶

Poplatkovou povinnost má ten, v jehož zájmu bylo povoleno trvalé či dočasné odnětí. Povolení uděluje na žádost, orgán státní správy lesa, v jehož území se konkrétní pozemky či jejich podstatná část nachází (§ 16 odst. 1).

Poplatek není určen pro vlastníka lesa a tak má právo na náhradu újmy vzniklé omezením hospodaření v lese dle § 11 odst. 3 od subjektu, v jehož zájmu došlo ke změně užívání lesního pozemku.

Poplatek se nepředepisuje, pokud má dojít k odnětí pro stavby sloužící k hospodaření v lese, výstavbu objektů a zařízení potřebných pro čištění odpadních vod (čistírny odpadních vod) nebo pro jímání a výrobu pitné vody (vodní nádrže).

Výši poplatku stanoví příslušný orgán státní správy lesů rozhodnutím dle vzorce, který je uveden v příloze lesního zákona. Vzorce jsou určeny zvlášť pro trvalé odnětí a zvlášť pro dočasné odnětí. Správu placení provádí celní úřad, přitom postupuje dle daňového řádu. Na žádost může celní úřad povolit odklad lhůty k úhradě poplatku nebo úhradu ve splátkách, k čemuž může dojít jen ve výjimečných případech. Jestliže jde o trvalé odnětí, pak se poplatek platí jednorázově, u dočasného odnětí, každoročně, dle sazby stanovené pro první poplatek.

Poplatky jsou příjmem obcí, v jejichž katastrálních územích došlo k odnětí a Státního fondu životního prostředí v poměru 40 % obcím a 60 % Státního fondu životního prostředí.

Poplatek plní funkci kompenzační, jelikož lesní zákon specifikuje účel výnosů z poplatků tak, že obce musí užít získané finance pro zlepšení životního prostředí v obci či pro zachování lesa (zároveň je naplňována i funkce kompenzační). U Státního fondu životního prostředí je účel dán z povahy tohoto fondu.

Nevýhodou lesního zákona je, že nevynezuje minimální hranici, od které vzniká povinnost platit poplatek a často dochází k tomu, že výše poplatku dosahuje jen pár desítek korun, které ani neuhradí administrativní náklady, které byly vynaloženy ze strany správního orgánu.⁹⁷ Pozitivní stránkou právní úpravy odvodů je ve výpočtu, jelikož se výše odvodu stanoví vždy podle aktuálních průměrných cen a

⁹⁶ HADRABOVÁ, Alena. *Environmentální aspekty podnikání*. Praha: Oeconomica, 2010. 66 s.

⁹⁷ DROBNÍK, Jaroslav, DVOŘÁK, Petr. *Lesní zákon: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 47 s.

průměrné roční potencionální produkce lesů. Díky tomu je také lépe naplňována funkce motivační a funkce akumulací.

2.2.7 Odvody za kácení dřevin pro výstavbu

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny zakotvuje od roku 1992 v § 9, povinnost zaplatit odvody za kácení dřevin z důvodu výstavby.

Odvod má sloužit k ochraně dřevin před jejich kácením. Dosud však nebyl přijat zákon, který má stanovit výši odvodů, podmínky pro jejich ukládání popřípadě jejich prominutí a tudíž není možné uvedený poplatek vybírat. Stanovit výši odvodů obecně závaznými vyhláškami obce není možné v důsledku nálezu Ústavního soudu, který uvádí, že obec nesmí obecně závaznou vyhláškou stanovit nové poplatky ani v rámci vymezené samostatné působnosti. Takové oprávnění náleží pouze Parlamentu České republiky.⁹⁸

Neexistenci zvláštního zákona lze částečně zmírnit. Jestliže by totiž došlo k neoprávněnému zásahu, pak může orgán ochrany přírody nařídit odstranění následků způsobené tímto zásahem podle § 86 zákona o ochraně přírody a krajiny. Toto řešení se ovšem použije pouze u neoprávněných zásahů.

Výše odvodů by měla být vymezena tak, aby byl tento druh poplatku schopen plnit ten účel, pro který byl začleněn do zákona.

2.2.8 Poplatek za komunální odpad

Poplatek za komunální odpad je zvláštním druhem uživatelského poplatku a je upraven v § 17a zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů a byl zaveden v roce 2002.

Poplatníkem je fyzická osoba, v rámci jejíž činnosti vzniká komunální odpad. Plátcem je vlastník nemovitosti, ve které vzniká komunální odpad. Pokud v budově vzniklo společenství vlastníků jednotek, pak je plátcem toto společenství.

Komunální odpad je podle § 4 odst.1, písm. b), veškerý odpad, vznikající na území obce při činnosti fyzických osob a který je uveden jako odpad v Katalogu odpadů, s výjimkou odpadů vznikajících u právnických nebo fyzických osob

---

⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 22.3.2005, sp. zn. Pl. ÚS 63/04.

oprávněných k podnikání.⁹⁹

Povinnost platit poplatek může obec stanovit podle zákona o odpadech obecně závaznou vyhláškou, ve které stanoví podmínky nakládání s odpadem (místa a termíny pro ukládání komunálního odpadu, zvláštní režimy pro jednotlivé složky komunálního odpadu, mimořádné sběrové akce atd.).¹⁰⁰

Výše poplatku je určena podle předpokládaných oprávněných výdajů obce, plynoucí ze systému nakládání s komunálním odpadem rozvržených na jednotlivé poplatníky dle počtu a objemu nádob určených k odkládání odpadů připadajících na jednotlivé nemovitosti nebo podle počtu uživatelů bytů, s ohledem na úroveň třídění odpadu. Náklady spojené s pronájmem nádob určených k odkládání odpadu mohou být promítnuty do poplatku.

Správu vykonává obec, která ve svém obvodu zavedla poplatek za komunální odpad a která vydává pro stanovení a vybírání poplatků obecně závaznou vyhlášku. Při správě poplatku se postupuje podle daňového řádu. Poplatek je součástí příjmů obce.

Poplatek za komunální odpad je třeba odlišovat od místního poplatku za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů upraveného v § 10b zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, který nelze uložit vedle poplatku za komunální odpad, což výslovně zákon o odpadech stanovil.

Místní poplatek je vybírán od každé fyzické osoby v obci, ve které má trvalý pobyt nebo má ve vlastnictví stavbu určenou k individuální rekreaci, byt nebo rodinný dům, ve kterém není hlášena žádná fyzická osoba k pobytu ve výši odpovídající poplatku za jednu fyzickou osobu (pokud je stavba, byt či rodinný dům určený k rekreaci ve vlastnictví více osob, pak mají povinnost platit poplatek společně a nerozdílně). Zákon ukládá povinnost platit také cizincům.¹⁰¹ Povinnost platit má i osoba, která tvrdí, že komunální odpad neprodukuje.¹⁰²

---

⁹⁹ Katalog odpadů stanoví vyhláška MŽP č. 381/2001 Sb., kterou se stanoví Katalog odpadů, Seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů a států pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů).

¹⁰⁰ DIENSTBIER, Filip. Komunální odpad v novém zákoně o odpadech. *České právo životního prostředí*, 2002, č. 4. 54 s.

¹⁰¹ Zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích v § 10b stanovil povinnost platit i pro cizince mající povolení k trvalému pobytu či přechodnému pobytu na dobu delší než 90 dnů, cizinci kteří pobývají na území České republiky přechodně více než 3 měsíce či udělena mezinárodní či dočasná ochrana.

¹⁰² Rozsudek Nejvyššího správního soudu, ze dne 31. 1. 2008 v rozsudku čj. 5 Afs 175/2006-116

První část poplatku může být stanovena maximálně do výše 250 Kč za osobu a kalendářní rok a druhá část je stanovena na základě skutečných nákladů obce za předešlý kalendářní rok na sběr a svoz netříděného odpadu maximálně ve výši 750 Kč za osobu a kalendářní rok. Druhá část poplatky se tedy týká pouze netříděného odpadu. Před novelizací zákona o místních poplatcích byla druhá část poplatku stanovena ve výši 250 Kč. Ke změně došlo na žádost mnoha obcí, kterým vznikaly vyšší náklady v souvislosti s nakládáním s komunálním odpadem.¹⁰³ Řízení o místních poplatcích vykonává obecní úřad.

Přesná výše poplatku záleží na potřebách obce.¹⁰⁴ Povinnost platit vzniká bez ohledu na to, zda osoba komunální odpad vytváří či nikoliv. Výše poplatku je stanovena pro všechny osoby v jedné obci stejně a nezáleží na tom, kolik odpadu skutečně každá osoba vyprodukovala.¹⁰⁵

Místní poplatky jsou poplatky, o jejichž zavedení rozhoduje obec na základě zákonného zmocnění v rámci samostatné působnosti.¹⁰⁶

Z výše uvedené vyplývá, že ve spojitosti s komunálním odpadem má obec následující možnosti:

- Vybírat poplatky na základě obecně závazné vyhlášky obce, týkající se komunálního odpadu, vznikající na území dané obce (§ 17a zákon o odpadech) nebo
- zajistit získání finančních prostředků z místních poplatků za provoz systému shromažďování, sběr, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálního odpadu podle § 10b zákona o místních poplatcích, vydáním obecně závazné vyhlášky. Na tento poplatek se užije pouze zákona o místních poplatcích, nikoliv zákona o odpadech.
- Finanční prostředky může obec vybírat za shromažďování, sběr, přepravu, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů od fyzických osob také na základě smlouvy (§ 17 odst. 5 zákon o odpadech). Smlouva musí obsahovat výši úhrady a musí být písemná.

---

¹⁰³ LEŠANSKÁ, Aneta. *Novela zákona o místních poplatcích* [online]. epravo.cz, 21.listopadu 2012 [cit. 14.listopadu 2012]. <<http://www.epravo.cz/top/clanky/novela-zakona-o-mistnich-poplaccich-86755.html>>

¹⁰⁴ PELC, Vladimír. *Místní poplatky: oprávnění obcí : povinnosti podnikatelů, živnostníků a občanů*. Praha: C.H.Beck, 2011. 100 s.

¹⁰⁵ PEKÁREK, Milan a kol. *Právo životního prostředí 3. díl. 2. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 2007. 50 s.

¹⁰⁶ BAKEŠ, Milan a kol. *Finanční právo*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. 250 s.

Výše úhrady představuje smluvní cenu, na které se strany dohodly, jelikož zákon nestanoví žádnou maximální hranici. Smlouva má povahu soukromoprávní, jejíž náležitosti jsou určeny na základě dohody stran. Smlouva může být uzavřena mezi obcí a fyzickými osobami nebo mezi obcí a právníky či fyzickými osobami, mající oprávnění k podnikání, kteří produkují odpad podobný komunálnímu odpadu (§ 17 odst. 6). Hlavní nevýhodou tohoto systému je, že nelze nutit jednotlivé osoby uzavřít takovou smlouvu, jelikož smlouva může být uzavřena na základě svobodné vůle obou stran a proto tato forma úhrady je nejméně využívána. Tento systém však není poplatkem k ochraně životního prostředí, ale jedná se o soukromoprávní platbu.

Obce nesmí kombinovat výše uvedené formy úhrad a může využít pouze jednu z nich, což přímo stanoví zákon. Možnost výběru z výše uvedených variant jednotlivými obcemi má své nevýhody. Může totiž vzniknout situace, kdy jedna osoba bude zpoplatněna vícekrát (fyzická osoba má trvalý pobyt v obci, ve které je zaveden místní poplatek, ale fakticky žije v obci se zavedeným poplatkem podle zákona o odpadech) či naopak poplatkové povinnosti zcela zbavena (např. fyzická osoba má trvalý pobyt v obci se zavedeným systémem úhrad dle smlouvy, avšak fakticky žije v obci s místním poplatkem). Situace je pak často řešena v podobě různých výjimek z placení.¹⁰⁷

V případě místního poplatku je základní sazba stanovena za každou fyzickou osobu, což znamená, že základní sazba není založena na objemu vyprodukovaného odpadu. Naopak poplatek podle zákona o odpadech vychází z množství komunálního odpadu.

Výnosy z poplatků za komunální odpad podle zákona o odpadech slouží ke zlikvidování veškerého vyprodukovaného odpadu na území obce prostřednictvím systému obcí.¹⁰⁸ Jejich výše je vymezena tak, aby kryla výdaje obcí nakládající s komunálním odpadem, zároveň však nedochází k úplné jejich úhradě.¹⁰⁹ Peněžní

---

¹⁰⁷ DIENSTBIER, Filip. Zpoplatnění nakládání s komunálním odpadem po tzv. pražské novele zákona o odpadech. *České právo životního prostředí*, 2002, č. 5. 74 s.

¹⁰⁸ PELC, Vladimír. *Místní poplatky: oprávnění obcí: povinnosti podnikatelů, živnostníků a občanů*. Praha: C.H.Beck, 2011. 97 s.

¹⁰⁹ HANÁK, Jakub. Vybrané ekonomické aspekty odpadového hospodářství obcí. In TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 228 s.

prostředky získané z poplatků nemohou krýt veškeré náklady obcí v souvislosti s nakládáním s komunálním odpadem. Pokud by tomu tak bylo, pak by došlo ke značnému zvýšení poplatků a v důsledku toho by vznikaly černé skládky či jiné případy likvidace odpadu s dopady na životní prostředí. Z výše uvedené lze říci, že poplatek má sloužit především k úhradě nákladů obcí. Je třeba také zdůraznit funkci motivační spočívající především v podpoře tříděného sběru odpadu, která má však smysl pouze v případě, kdy je výše poplatku závislá na množství vyprodukovaného komunálního odpadu.

Výběr vhodné platby by měl vždy záležet na potřebách jednotlivých obcí. V současnosti většina obcí v České republice používá místní poplatek.¹¹⁰ Do budoucna by ale bylo vhodné zavést pouze jeden druh poplatku za komunální odpad.

2.3 Poplatky za výrobky

Další skupinou poplatků, které patří k ekonomickým nástrojům ochrany životního prostředí, jsou poplatky za výrobky, vztahující se na ekologicky nevhodné produkty a látky, které negativně zasahují do životního prostředí. Cílem je cenově znevýhodnit určité výrobky a tím minimalizovat použití těchto výrobků a nahrazovat je produkty a látkami s co nejmenšími dopady na životní prostředí.

2.3.1 Poplatek za regulované látky

Tento druh poplatku existuje v České republice od roku 1993. V současnosti ho upravuje zákon č. 73/2012 Sb., o látkách, které poškozují ozónovou vrstvu, a o fluorovaných skleníkových plynech v § 6.

Jak již bylo výše uvedeno v souvislosti s obecným vymezením poplatků za výrobky, jejich hlavním účelem je omezit nakládání s těmito látkami.

Předmětem poplatku jsou regulované látky a výrobky, které tyto látky obsahují. Výrobci a dovozci regulovaných látek či výrobků obsahující regulované látky jsou poplatníky. Povinnost zaplatit poplatek vzniká uvedením regulované látky nebo výrobku obsahující tuto látku na trh, jejich dovozem či použitím pro vlastní potřebu. Osvobozeny jsou regulované látky použité jako vstupní suroviny sloužící k přepracování na jiné chemické sloučeniny.

---

¹¹⁰ RYŠAVÝ, Ivan. *Vyšší místní poplatek za odpad obcím pomůže jen částečně* [online].moderniobec.ihned.cz, 4. října 2012 [cit. 14. listopadu 2012]. Dostupné na <<http://moderniobec.ihned.cz/c1-57724810-vyssi-mistni-poplatek-za-odpad-obcim-pomuze-jen-castecne>>

Poplatek se vypočítá jako součin základu a sazby. Základem poplatku je množství regulované látky v kg a sazba činí 400 Kč za kg regulované látky.

Správce poplatku je Česká inspekce životního prostředí a výnosy jsou příjmem Státního fondu životního prostředí.

2.4 Shrnutí

Jelikož poplatky k ochraně životního prostředí patří mezi hlavní ekonomické nástroje, je i právní úprava poplatků ve většině případů podrobně vypracována v jednotlivých zákonech.

Aby mohl poplatek plnit ty funkce, pro které byl zaveden, musí být vhodně nastavena celková konstrukce příslušného poplatku – ať už se jedná o předmět zpoplatnění, stanovení výše poplatků, výjimky z placení, účelovost poplatků či správu poplatků.

Předmětem zpoplatnění mají být pouze ty činnosti, které představují negativní zásahy do životního prostředí (znečišťování ovzduší, odebírání podzemní vody atd.). A naopak je třeba vyloučit činnosti, které nepříznivý vliv na životní prostředí nemají (například u poplatku za vypouštění odpadních vod do vod povrchových není předmětem poplatkové povinnosti vypouštění přírodních minerálních vod), nebo které sice působí negativně, avšak dosahují minimálního množství (například poplatek za odebrané množství podzemní vody – poplatek se zde neplatí, pokud množství odebrané podzemní vody nepřekročí 6 000 m³ za kalendářní rok nebo 500 m³ za kalendářní měsíc).

Povinnost platit by se měla vztahovat vždy na subjekty, které skutečně nepříznivě zasahují do životního prostředí, a které je odvádějí přímo určitému orgánu či nepřímo prostřednictvím dalšího subjektu. Právě na tyto subjekty se uplatňuje princip „znečišťovatel platí“.

Jedna z nejdůležitějších částí poplatků je jeho výše. Výše musí být vymezena vždy tak, aby plnila především funkci stimulační, akumulační a následně i funkci kompenzační. Hlavní podstatou poplatku totiž je, motivovat subjekty k ekologicky vhodnému chování a zároveň obstarávat finanční zdroje, které pokryjí nejen administrativní náklady, ale dosáhnou takové výše, aby byly využity i k dalším účelům v souvislosti s životním prostředím. Při stanovování výše poplatků se zjišťuje množství znečištění nebo množství využití přírodního zdroje neboli základ poplatku.

Na základě toho je pak výše poplatku vypočítána dle konkrétních sazeb. Sazby však musí být nastaveny vždy tak, aby v konečném důsledku usměrňovaly subjekty k environmentálně vhodnému chování.

Při nastavení příliš nízkých sazeb, bude pro znečišťovatele výhodnější poplatky platit než se ekologicky určitým způsobem chovat (zavádět nové ekologicky vhodné technologie). Naopak příliš vysoké sazby povedou subjekty k tomu, aby se platbám různými způsoby vyhnuly. Oba dva případy jsou nežádoucí. Tudíž je třeba nastavit tzv. zlatou střední cestu. Proto je třeba pravidelně hodnotit výši sazeb dle aktuálního stavu.

Důležitým motivujícím prvkem poplatků k ochraně životního prostředí jsou možnosti různých odkladů, prominutí apod., za předpokladu využití konkrétních environmentálních opatření.

Účelovost poplatků k ochraně životního prostředí spočívá v tom, že mají být výnosy následně účelově použity. Tímto je naplňována funkce akumulární a také kompenzační. Právní úprava jednotlivých poplatků by měla vždy stanovit následné využití poplatků právě k ochraně životního prostředí. Pokud jsou výnosy příjmem Státního fondu životního prostředí, pak je jejich účel dán již samotnou povahou fondu. V ostatních případech je třeba vymezit jejich účel. Z charakteristiky jednotlivých poplatků lze dojít k závěru, že ve většině případů je tato funkce naplňována. Tam, kde účelovost poplatků není vymezena, by bylo vhodné provést změnu.

V případě správy poplatků, ta by měla být vždy nastavena tak, aby administrativní náklady nebyly neúměrně vysoké a výnosy tak nebyly především využívány právě k úhradě administrativních poplatků. S odkazem na jednotlivé poplatky lze usoudit, že tento úkol je naplněn, jelikož je zde zpravidla jeden orgán (obec, Báňský úřad atd.), který vykonává správu konkrétního poplatku.

ZÁVĚR

Ekonomické nástroje společně s dalšími nástroji ochrany životního prostředí jsou prostředkem předcházení a napravování dopadů na životním prostředí. Bez vzájemné spolupráce by byla ochrana zajištěna neefektivně, protože pouze společným působením lze dosáhnout požadovaných výsledků.

Již z povahy ekonomického nástroje, který ovlivňuje ekonomické postavení subjektů lze říci, že má být velmi efektivním nástrojem ochrany. Často však bude vhodnější použití jiného nástroje například administrativní nástroj v podobě zákazů.

Pro naplňování konkrétních funkcí je nutné správné určení ekonomického nástroje s ohledem na jednotlivé složky životního prostředí, neboť ne vždy je užití všech druhů ekonomických nástrojů na konkrétní složky životního prostředí vhodné použít. Příkladem jsou trhy s obchodovatelnými emisními povoleními v oblasti ochrany ovzduší či zálohové systémy v oblasti odpadů.

Poplatkový systém k ochraně životního prostředí v České republice je velmi rozsáhlý a dělí se na poplatky znečišťující životní prostředí, uživatelské poplatky a poplatky za výrobky. Tyto poplatky jsou nástrojem negativní stimulace tím, že ekonomicky znevýhodňují neekologická chování.

Cílem poplatků za znečišťování je vyloučit či alespoň minimalizovat znečišťování životního prostředí. Z hlediska funkcí je nejdůležitější funkce stimulační, která má vést znečišťovatele k upřednostňování ekologicky vhodnějších aktivit a zejména tím předcházet vzniku škod na životním prostředí, jelikož v oblasti ochrany životního prostředí je nejdůležitější princip prevence. Další důležitou funkcí je funkce akumulační. Poplatky jsou totiž zdrojem finančních prostředků, které mohou být opět využity k nápravě poškozeného životního prostředí.

Uživatelské poplatky spočívají ve využívání přírodních zdrojů a mají chránit přírodní zdroje a zamezit či alespoň minimalizovat jejich čerpání. Nejdůležitější funkcí u těchto poplatků je opět funkce stimulační. Chránit přírodní zdroje před nadbytečným čerpáním. Funkce akumulační je zde také důležitá, ale domnívám se, že stojí až na druhém místě, především u neobnovitelných zdrojů, jejichž čerpání nelze napravit.

Poplatky za výrobky mají vést subjekty k omezení nakládání určitých druhů výrobků, čímž zde důležitou roli hraje funkce stimulační.

Vedle toho je pro poplatky typická funkce internalizační. Funkce kompenzační má být pro poplatky také charakteristická, ale jelikož zákon v každém případě nestanovuje konkrétní povinnost využít výnosy k nápravě způsobené újmy či jiné ekologické opatření, není tato funkce využívána ve všech případech.

Při analýze konkrétních druhů poplatků bylo zjištěno, že ne vždy je právní úprava poplatků dobře zvolena. Hlavním problémem je výše poplatků, která neodpovídá současným cenovým podmínkám a v důsledku toho nemotivuje jednotlivce a nezajišťuje dostatek finančních prostředků. Tento problém je spatřován v nepravdělném sledování cen a v jejich následném zvyšování.

Dalším nedostatkem právní úpravy některých poplatků je, neúčelovost je výnosů a zároveň uplatnění jejich kompenzační funkce. Právě výnosy z poplatků by měly tuto funkci naplňovat.

Jako u všech ekonomických nástrojů, je i u poplatků důležitá vhodně řešena právní úprava, tak aby byly naplněny všechny funkce a docházelo k účinné ochraně životního prostředí.

Ke správnému fungování poplatkového systému je nutné pravidelně hodnotit a přizpůsobovat konstrukci poplatků ve vztahu k aktuálnímu stavu a potřebám. Pokud by právní úprava nereagovala na změny v cenách a další faktory, poplatek by nefungoval podle potřeby a ztrácel by svůj smysl.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BAKEŠ, Milan a kol. *Finanční právo*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012.

DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010.

HADRABOVÁ, Alena. *Environmentální aspekty podnikání*. Praha: Oeconomica, 2010.

JANČÁŘOVÁ, Ilona. *Ekologická politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004.

JÍLKOVÁ, Jiřina. *Daně, dotace a obchodovatelná povolení - nástroje ochrany ovzduší a klimatu*. Praha: IREAS, 2003.

KNÁPEK, Jaroslav, GEUSS, Erik. *Životní prostředí a ekonomika*. Praha: České vysoké učení technické, 2000.

KALOUSEK, František, HLAVÁČOVÁ, Petra, SEBERA Jan. *Ekonomické nástroje v ochraně přírody a krajiny*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita, 2010.

MAKARIUS, Roman. *České horní právo: díl I*. Ostrava: Montanex, 1999.

MEZŘICKÝ, Václav a kol. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha : Portál, 2005.

MEZŘICKÝ, Václav a kol. *Základy ekologické politiky*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 1996.

MOLDAN, Bedřich a kol. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice*. Praha: Karolinum, 1997.

PAVEL, Jan a kol. *Národohospodářské modely dopadů opatření politiky životního prostředí na makroekonomické agregáty v České republice*. Praha: IEEP, 2006.

PEKÁREK, Milan a kol. *Právo životního prostředí 3. díl. 2. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 2007.

PEKOVÁ, Jitka, PILNÝ Jaroslav, JETMAR Marek. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. vyd. Praha: ASPI, 2008.

PELC, Vladimír. *Místní poplatky: oprávnění obcí : povinnosti podnikatelů, živnostníků a občanů*. Praha: C.H.Beck, 2011.

RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Dopad poplatků za znečišťování životního prostředí na konkurenceschopnost podniků*. Praha: CENIA, 2008.

RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Politika životního prostředí: vybrané kapitoly*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2006.

RITSCHELOVÁ, Iva a kol. *Úvod do politiky životního prostředí*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Fakulta životního prostředí, 2002.

SOUKOPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

ŠAUER, Petr. *Úvod do ekonomiky životního prostředí*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1997.

TOŠOVSKÁ, Eva a kol. *Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí*. Praha: C.H.Beck, 2010.

TOŠOVSKÁ, Eva. *Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů, 2004.

Sborník

TKÁČIKOVÁ, Jana a kol. *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

Komentáře

PUNČOCHÁŘ, Pavel a kol. *Zákon o vodách č. 254/2001 Sb., v úplném znění k 23. lednu 2004 s rozšířeným komentářem*. 3. vyd. Praha: Sondy, 2004.

HORÁČEK, Zdeněk a kol. *Vodní zákon č. 254/2001 Sb.,: po novele zákonem č. 150/2010 Sb., účinné od 1.8.2010 s komentářem*. Praha: Sondy, 2011.

DROBNÍK, Jaroslav, DVOŘÁK, Petr. *Lesní zákon: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010.

Akademické práce

DIENSTBIER, Filip. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí: otázky právní*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně.

Odborné časopisy

DIENSTBIER, Filip. Efektivita práva a ekonomického nástroje ochrany životního prostředí. *České právo životního prostředí*, 2004, č. 14.

DIENSTBIER, Filip. Zpoplatnění nakládání s komunálním odpadem po tzv. pražské novele zákona o odpadech. *České právo životního prostředí*, 2002, č. 5.

DIENSTBIER, Filip. Komunální odpad v novém zákoně o odpadech. *České právo životního prostředí*, 2002, č. 4.

RADVAN, Michal. Ekologické daně. *Právní rozhledy*, 2008, č. 14.

Internetové zdroje

LEŠANSKÁ, Aneta. *Novela zákona o místních poplatcích* [online]. epravo.cz, 21. listopadu 2012 [cit. 14. listopadu 2012]. <<http://www.epravo.cz/top/clanky/novela-zakona-o-mistnich-poplatich-86755.html>>

RYŠAVÝ, Ivan. *Vyšší místní poplatek za odpad obcím pomůže jen částečně* [online]. moderniovec.ihned.cz, 4. října 2012 [cit. 14. listopadu 2012]. Dostupné na <<http://moderniovec.ihned.cz/c1-57724810-vyssi-mistni-poplatek-za-odpad-obcim-pomuze-jen-castecne>>

Státní fond životního prostředí České republiky [online]. [cit. 22. Listopadu 2012]. Dostupné na < <https://www.sfzp.cz/sekce/92/statni-fond-zivotniho-prostredi-cr/>>

Internetové stránky

www.mzp.cz

www.sfzp.cz

www.cenia.cz

Judikáty

Nález Ústavního soudu ze dne 22.3.2005, sp. zn. Pl. ÚS 63/04.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 1. 2008 v rozsudku čj. 5 Afs 175/2006-116

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 22.10 2003, č.j. 28 Ca294/2001-38

Rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. 2. 2001, čj. 31 Ca 136/2000-13

Zákony

Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší

Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů
Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých dalších zákonů (lesní zákon)
Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu
Zákon č. 477/2001 Sb., o obalech
Zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí
Zákon č. 383/2012 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise
skleníkových plynů
Zákon č. 695/2004 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise
skleníkových plynů
Zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích
Zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí
Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty
Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních
Zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční
Zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech

Anotace

Diplomová práce s názvem *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí* má vést k poznání této skupiny nástrojů. V první kapitole popisuje ekonomické nástroje ochrany životního prostředí v České republice a jeho funkce. Dále charakterizuje jednotlivé druhy ekonomických nástrojů s uvedením jejich funkcí a konkrétních příkladů. Druhá kapitola se věnuje právní úpravě poplatků k ochraně životního prostředí, které jsou rozděleny na tři oddíly: poplatky za znečišťování životního prostředí, uživatelské poplatky a poplatky za výrobky. Tyto jednotlivé kategorie poplatků na ochranu životního prostředí obsahují výčet konkrétních poplatků, jejich právní úpravu a zhodnocení právní úpravy a její požadavky.

Annotation

The thesis that is called *Economic instruments of environmental protection* has lead to the knowledge of this group of instruments. In the first charter describes economic instruments of environmental protection in the Czech republic a its functions. It further describes the kind of economic instruments and their functions and specific examples. The sekond charter deals with the legislation of charges for environmental protection, which are dividend into three sections: charges for environmental pollution, user fees and charges for products. These different categories of charges for environmental protection include a list of specific charges, their legislation and evaluation of legislation and its requirements.

Klíčová slova

ekonomické nástroje, funkce, ochrana, poplatky, životní prostředí

Keywords

economic instruments, function, protection, charges, environment

